

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK KOMUNIKOLOGIJA

Medijsko izvještavanje o terorističkim činovima

-magistarski rad -

Kandidatkinja:

Adna Smajlović - 998/II-K

Mentorica:

Prof. dr. Fahira Fejzić – Čengić

Sarajevo, septembar 2021.

ODSJEK KOMUNIKOLOGIJA

Medijsko izvještavanje o terorističkim činovima

-magistarski rad -

Kandidatkinja:

Adna Smajlović - 998/II-K

Mentorica:

Prof. dr. Fahira Fejzić – Čengić

Sarajevo, septembar 2021.

“Na ovaj ili onaj način, svi narodi planete Zemlje nalaze se u kovitlacu. Bogati ili siromašni, arogantni ili podređeni, osvajači, osvojeni, oni sumi smo – ukrcani na isti krhki splav na kojem svi zajedno upravo tonemo. Međutim nastavljamo da se svađamo i zasipamo jedni druge uvredama ne vodeći brigu o nadolazećoj plimi. Bili bismo čak sposobni da aplaudiramo razornom talasu ako bio on, penjući se ka nama, najprije progutao naše neprijatelje. “ (Maluf, 2009)

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. TEORIJSKO –METODOLOŠKI OKVIR RADA	2
2.1. Teorijske osnove.....	2
2.2. Metodološki okvir rada.....	2
2.3. Predmet istraživanja	2
2.4. Problem istraživanja	3
2.5. Ciljevi istraživanja.....	3
2.6. Društveni cilj istraživanja	4
2.7. Vremensko i prostorno određenje predmeta istraživanja.....	4
2.8. Hipoteze, varijable i indikatori istraživanja.....	5
2.9. Naučni pristup i metode istraživanja	6
2.10. Naučna i društvena opravdanost istraživanja	7
3. TEMELJNI POJMOVI	8
4. DEFINIRANJE POJMOVA	11
4.1. Mediji	11
4.1.1. Kratak historijat medija	11
4.2. Definiranje mass medija	12
4.3. Definisane terorizma.....	14
5. TERORIZAM, ISLAM I GLOBALIZACIJA	18
6. TERORIZAM I MEDIJI ZAJEDNO U STIGMATIZIRANJU ISLAMA	21
6.1. „Kako znate šta znate o Islamu“	23
6.2. 11. septembar. i rat protiv terorizma	27
7. SMJERNICE IZVJEŠTAVANJA O TERORIZMU – OSCE	29
7.1. Društvena odgovornost nasuprot senzacionalizmu.....	30
7.2. Kvalificiranje djela	31
8. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE TEME	32
8.1. Analiza medijskih sadržaja	33
8.2. „The West Wing“ – Zapadno krilo, Američka teror-drama	33

8.3. ANKETA	40
9. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA.....	49
10. Literatura	50
AUTOBIOGRAFIJA	54
IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA	55

1. UVOD

Od 11. septembra. 2001. godine. i terorističkog napada na “američke blizance” u New Yorku stigmatiziranje (svih) muslimana ne prestaje, čak šta više nastavlja se nesmanjenom žestinom, a priče o terorizmu su u eteru kao nikad prije. Islam se stigmatizira jer se često iznosi argument da on ima veze sa terorizmom. Veoma često to naime ima veze sa neznanjem. Istraživanja pokazuju da se posebno ljudi koji imaju malo dodira sa Islamom orijentiraju prema mišljenjima masovnih medija. Mediji u svojim izvještajima ne nude toliko background informacija. U novinarstvu je ova tema veoma važna, jer iznošenjem pretjeranih činjenica ili čak dezinformacija, mediji doprinose stvaranju iskrivljene slike onoga što se uistinu dogodilo u očima javnosti koja na temelju tih izvještaja oblikuje svoju percepciju događaja, te naposljetku, percepciju stvarnosti općenito, što ruši osnovne postulate novinarstva. Sadašnjost terorizma jasno pokazuje da teroristi teže ka publicitetu. Jedna od glavnih svrha i ciljeva terorista jeste izazivanje straha i haosa kako bi se u konačnici ispunili njihovi zahtjevi, a pozornost medija je od krucijalne važnosti za sve terorističke akcije. Između medija i terorizma postoji gotovo simbiotski odnos , jer na neki način jedni drugima su neophodni. Kao jedan od glavnih ciljeva terorističkih napada, jeste da korištenjem nasilja zastraše određeno društvo, a glavni cilj takvog napada je šira publika. U tom smislu ključno sredstvo za prenošenje poruka su mediji i bez njih terorizam ne bi bio onakav kakvog ga danas poznajemo. Isto tako, ništa manje, mediji trebaju terorizam. Sve priče i izvještaji o terorizmu su uvijek spektakularne, adrenalinske i uvijek se jako dobro prodaju. “Dramatični narativi često sadrže snažne riječi, statistike, slike i ostale senzacionalne elemente. Organizirani su i predstavljeni u ‘upravo saznajemo’ formatu, zbog čega publika ima osjećaj da sudjeluje u nepredvidljivom dramatičnom trenutku koji još traje.” (Monahan, 2010, 4).

2. TEORIJSKO –METODOLOŠKI OKVIR RADA

2.1. Teorijske osnove

Teorijsku osnovu ovog rada činiće knjige, publikacije i djela koja se bave pitanjima medija i terorizma. Koristit će se djela koja se tiču osnova definiranja terorizma, te djela o načinu rada mass medija. U radu će se koristiti djela, publikacije i članci stranih autora. Kao dio analize biti će korištene publikacije i deklaracije različitih institucija i organizacija kao što su OSCE. Razumijevanje adekvatnih teorijskih postulata nužno je za prelazak na empirijski dio rada.

2.2. Metodološki okvir rada

2.3. Predmet istraživanja

S obzirom na važnost i atraktivnost ove teme, nerijetko se dogodi da mediji u svojim izvještajima pretjeruju te na senzacionalistički, dramatičan i neprimjeren način izvještavaju o ovim događanjima. Teroristički napadi imaju veliku vrijednost kao vijest za sve vrste medija, a zahvaljujući tome što su to vrlo često "slikoviti" događaji čije slike nikoga ne ostavljaju ravnodušnima, nerijetko su i previše zastupljeni u televizijskim programima, novinskim člancima ili u drugim vrstama medija i to na način da se senzacionalistički donose ekskluzivne priče s mjesta događaja koje često sadrže nepotpune i neprovjerene informacije, a koje se publici serviraju kako bi se povećala gledanost ili čitanost. Predmet istraživanja bio bi doći do saznanja na koji način je ova tema predstavljena kroz medijske sadržaje, te način na koji medijske publike percipiraju predstavljenost te teme u medijima, te kako na ovaj način dolazi do pogrešnog shvatanja Islama, jer se ovakvim izvještavanjem stvaraju stereotipi i predrasude, te se terorizam najčešće povezuje sa Islamom.

2.4. Problem istraživanja

Iznošenjem pretjeranih činjenica ili čak dezinformacija, mediji doprinose stvaranju iskrivljene slike onoga što se uistinu dogodilo u očima javnosti koja na temelju tih izvještaja oblikuje svoju percepciju događaja te, naposljetku, percepciju stvarnosti općenito. Kreatori mnogih predrasuda su sami mediji, jer su oni ti koji oblikuju svijest publike na indirektan način. Predrasude predstavljaju ukorijenjenu pojavu u današnjem društvu, ponekad imamo određeni stav prema nečemu/neknoj pojavi, za koji čak nismo ni svjesni da je to predrasuda. Terorizam i mediji su odličan primjer ove pojave. Naročito nakon 11.septembra, terorizam u medijima se najčešće povezuje sa Islamom i muslimanima, te se na taj način Islam i muslimani stigmatiziraju u velikoj mjeri. Istraživačko pitanje na koje se želi odgovoriti ovim radom jeste na koji način medijske publike percipiraju medijsko izvještavanje o terorističkim činovima, odnosno koji su stavovi medijskih publika o načinu na koji je tema terorizma predstavljena, opisana, objašnjena i prikazana u medijima, te da li medijska prezentacija i terorizam dodatno opterećuju razumijevanje Islama. Stoga, problemsko pitanje ovog rada glasilo bi: **Da li je medijsko izvještavanje o terorističkim činovima ključan faktor u formiranju mišljenja javnosti i da li terorizam i njegova medijska prezentacija dodatno opterećuju razumijevanje Islama ?**

2.5. Ciljevi istraživanja

Cilj ovog istraživanja jeste dati prikaz različitih utjecaja medija na ljude u zemljama žrtvama terorističkih napada, koji se odražavaju na cijeli svijet. Također cilj je doprinijeti saznanjima o tome na koji način je ova tema predstavljena kroz medijske sadržaje, te način na koji medijske publike percipiraju predstavljenost te teme u medijima. Na koji način medijsko izvještavanje o terorističkim činovima dopire do publika, kako ih publike percipiraju i prihvataju ,te kakve posljedice ostavlja to medijsko izvještavanje. Pisanjem teorijskog dijela cilj mi je da dođemo do saznanja o posljedicama izvještavanja o terorizmu u medijima, te način regulacije izvještavanja o terorizmu, te kako dolazi do medijske manipulacije. Gledajući razlike u načinu medijskog

izvještavanja , s tim u vezi, ova teza bi trebala izvući zaključke o tome kako su “nasilnici” i “nevini” prikazani , te kako su koncepti kao strah uključeni u izvještavanje. Kada spomenemo terorizam prvo na šta se pomisli je Islam i Islamski terorizam, rijetko kada se spominje terorizam u kontekstu drugih religija ili nasilja općenito. Cilj rada je dokazati da terorizam nije vezan za bilo koju religiju i da terorizam nije samo Islamski, te da medijska reprezentacija terorizma dodatno opterećuju razumijevanje Islama. U većini slučajeva sve priče i izvještaji o terorizmu su uvijek spektakularne, adrenalinske i uvijek se jako dobro prodaju.

2.6.Društveni cilj istraživanja

Društveni ciljevi u kontekstu ovog rada ticit će se utjecaja medijskog izvještavanja o terorističkim činovima na mišljenje i ponašanje medijske publike i javnosti. Odnosno, utjecaja izvještavanja o terorističkim činovima na društvo, te kako se na taj način dodatno opterećuje razumijevanje Islama. Ovaj rad će ponuditi i određene smjernice kako bi mediji kvalitetnije i profesionalnije izvještavali o ovoj temi. Nadalje, istražiti će se zloupotreba izvještavanja na senzacionalistički i dramatičan način, te plasiranje lažnih i poluistinitih sadržaja, te će se ponuditi rješenja, na osnovu kojih će medijska publika prepoznati senzacionalizam i bolje razumjeti Islam kao religiju mira.

2.7.Vremensko i prostorno određenje predmeta istraživanja

Vremenski i prostorni okvir istraživanja biti će podijeljen u dva dijela. Kada je riječ o vremenskom okviru istraživanja on će obuhvatiti medijsko izvještavanje do 11. septembra. 2001. godine, te period poslije 11. septembra 2001. godine. Kada je riječ o teritorijalnom, odnosno prostornom okviru istraživanja, fokus će biti na Sjedinjenim Američkim državama. No, ostavlja se mogućnost i korištenja primjera iz Bosne i Hercegovine, regiona i Europskih zemalja uzimajući u obzir sličnosti u izvještavanju medija.

2.8. Hipoteze, varijable i indikatori istraživanja

Na problemsko pitanje: ' Da li je medijsko izvještavanje o terorističkim činovima ključan faktor u formiranju mišljenja javnosti i da li terorizam i njegova medijska reprezentacija dodatno opterećuju razumijevanje Islama ?' , postavljena je generalna i pomoćne hipoteze, kao misaoni odgovori.

Generalna hipoteza:

Moguće je da terorizam i njegova medijska prezentacija dodatno opterećuju razumijevanje Islama u modernom društvu.

Pomoćne hipoteze:

1. Medijsko izvještavanje o terorističkim činovima ključan je faktor u formiranju mišljenja javnosti.
2. Mišljenja/stavovi formirani na osnovu medijskog izvještavanja o terorizmu rijetko kad su tačni.
3. Stereotipi podgrijavaju medijsku prezentaciju muslimana.
4. Predrasude su najlakša forma koja u javnom prostoru preko medija 'uči' mase šta je Islam.
5. Potrebno je povećavati medijsku i vjersku pismenost širom globalne komunikacijske mreže na sve moguće načine.
6. Muslimanski intelektualci moraju više ponuditi sadržaja i argumenata o stvarnim vrijednostima vjere Islama i muslimana kao članova tih društava.

Varijable i indikatori istraživanja

Na osnovu generalne hipoteze potrebno je izvesti varijable i indikatore istraživanja.

Varijable:

Zavisna (posljednična) varijabla : Terorizam i njegova medijska prezentacija.

Nezavisna (uzročna)varijabla : Dodatno opterećenje razumijevanje Islama, a uzimajući u obzir i pomoćne hipoteze, nezavisna varijabla bi bila formiranje mišljenje javnosti.

Indikatori za mjerenje zavisne varijable: komunikacija, obrazovanost javnosti, dostupnost informacija, zadovoljstvo/ nezadovoljstvo javnosti tokom i tačnošću informacija medijskog izvještavanja o terorističkim činovima.

Indikatori za istraživanje i mjerenje nezavisne varijable: manipulisanje informacijama (način na koji mediji izvještavaju i vrsta medija), provjera i izvori plasiranih informacija.

2.9.Naučni pristup i metode istraživanja

U radu će biti korištena kombinacija kvalitativnog i kvantitativnog pristupa putem metoda za prikupljanje podataka, tehnikom ankete i instrumentom anketnog upitnika, također će se koristiti metoda analize, prije svega medijskih sadržaja kako bismo uspješno ostvarili svrhu i ciljeve istraživanja, odgovorili na istraživačko pitanje, te dobili uvid u stavove medijskih publika o načinu medijskog izvještavanja o terorizmu. Za odgovor na glavno istraživačko pitanje ovoga rada, potrebno je doći u doticaj s ljudima koji, svakodnevno konzumiraju medijske sadržaje, te mogu odrediti način na koji je terorizam predstavljen u medijima i kako na osnovu tih izvještaja, teže razumiju Islam, te im omogućiti da vlastitim riječima izraze svoje stavove. Stoga će se prije svega koristiti tehnika ankete, koja će pomoći u saznavanju koliko javnost vjeruje medijskim sadržajima, te kojoj vrsti medija najviše vjeruju, da li mediji na senzacionalan i dramatičan način izvještavaju o terorističkim činovima, te da li terorizam vezuju za religiju i da li se na taj način Islam i Muslimani stigmatiziraju i na osnovu tih izvještaja da li se stvaraju predrasude i stereotipi. Analiza sadržaja je temeljna metoda prikupljanja podataka. Ovom

metodom se može doći do podataka kako o sadržaju različitih poruka, tako i obilježjima i primaoca, ali i efektima preuzetih aktivnosti (Vujević, 2002). Fokus analize će biti Američki televizijski sadržaji (Tv show programi, serije i filmovi), prije svega Američke teror-drame. Promatranje je izuzetno važna metoda prikupljanja podataka, u tom kontekstu posmatrača se izvještavanje medija i način na koji plasiraju informacije, reakcija i odjek javnosti. Odabranoj temi ovog istraživanja, neophodno je pristupiti teorijski i empirijski sve u cilju postizanja sveobuhvatnosti i cjelovitosti istraživanja. Radi boljeg objašnjenja i shvatanja samog problema istraživanja, potrebno je temeljno teorijski pristupiti istraživanju, ali je potrebno istražiti i prethodna empirijska istraživanja.

2.10. Naučna i društvena opravdanost istraživanja

Percepcija Islama na osnovu medijskih izvještavanja je suprotna od stvarne suštine Islama, ali i same suštine medijskog izvještavanja. Mnoga medijska publika u nedostatku dovoljnog 'znanja' i učenja, imaju posebno mišljenje, predrasude o Islamu, na osnovu medijskog izvještavanja. Mnogi muslimani su okarakterisani kao teroristi, iako samo nekolicina zna same temelje Islama i propise ove religije. Istraživanje će prikazati da su izvještaji o terorističkim činovima senzacionalni, te da Islam nema veze sa terorizmom, nego u većini slučajeva ima veze sa 'neznanjem' medijske publike, te želje medija za dramatičnim i senzacionalnim izvještavanjem. Cilj svakog istraživanja, pa i ovog, jeste pronaći nove odgovore na pitanja, odgovoriti na nova pitanja, produbiti postojeće analize i donijeti nove zaključke ili potvrditi postojeće.

3. TEMELJNI POJMOVI

Ključni pojmovi ovog istraživanja: *terorizam, mediji, izvještavanje, medijska manipulacija, stereotipi, predrasude, Islam.*

*Terorizam*¹ - predstavlja primjenu oružanog i drugoga nasilja, najčešće protiv nedužnih osoba, radi ostvarenja političkog ili nekoga drugog cilja. Obilježava ga sistemnost u upotrebi nasilja (ili prijetnji nasiljem), pretežno politička motivacija (borba za društvene promjene, politički utjecaj ili vlast), promišljen izbor izravnih žrtava te onih neizravnih (širenjem straha), kršenje ljudskih prava i dr. Određuje se i kao oblik političkog nasilja, metoda vojno-političke borbe i dr.

Terorizam - se manifestira kroz razna kriminalna djela koja za posljedice imaju narušavanje sigurnosti s potencijalom da dovede u pitanje društvene i političke strukture država. (Zirojević, 2008).

*Mediji*² - Pod medijima se, u najširem značenju, podrazumijeva svaki kanal za posredovanje poruka i informacija od komunikatora do primatelja. To je svako sredstvo pomoću kojeg se osigurava prenošenje informacije, kroz prostor i vrijeme, od izvora do primatelja. Mediji posreduju, u masovnim količinama, poruke i informacije prema masovnoj publici. Izraz se koristi za sve što nosi difuziju informacija da bi se potaknuo što veći broj pojedinaca. U savremenom značenju mediji su: štampa, radio, televizija, film, kompjuterske i satelitske tehnologije.

¹ Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 7. 12. 2020. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=60997>.

² Novalić, D. (2018). Leksikon pravosudnih i medijskih pojmova u Bosni i Hercegovini. Sarajevo: Danameda.

*Izvještavanje*³ - Osnova izvještaja je događaj o čijem toku se informiše, kazuje kako i zašto se nešto dogodilo. Zависи od značaja i dinamičnosti događaja. Postoje razne definicije iz vještaja, a veoma često izvještaj se i ne tretira kao poseban žanr, već kao proširena vijest. Kod izvještaja važno da svako iz izvještaja treba da shvati šta se desilo, šta je odlučeno, kako je cijeli događaj protekao, odnosno koja je njegova osnovna poruka. Izvještaj iscrpnije kazuje kako i zašto se što dogodilo, pripovijeda tok nekog događaja i u njemu je uvijek riječ o zbivanju među ljudima ističući o čemu su ljudi govorili i što su zaključili. Za razliku od vijesti, izvještaj donosi i malo subjektivnosti, a tu do izražaja dolazi autorova vještina i dinamika pripovijedanja i opisivanja, ali i izbor činjenica koje će navesti. Izvještaj može biti napisan kao hronološki tok zbivanja, a može i istaknuti jednu ili više činjenica te ih detaljnije objasniti.

Medijska manipulacija - Medijskom manipulacijom teži se stvaranju slike stvarnosti „koja samo izgleda kao da jeste stvarnost“. Moguće je suptilno publiku neosjetno navesti da prihvati određene stavove, navike, verovanja, mišljenja, sudove i sl. Manipulacija kao oblik socijalne komunikacije bio je neizbježan pratilac razvoja ljudskog društva koje se razvijalo do sadašnjeg stadijuma kada medije posmatramo kao moćno sredstvo komunikacije ali i manipulacije (Breton, 2000).

Predrasuda - unaprijed stvoren pozitivan ili negativan sud i uvjerenje o nekom ili nečemu. Takve su prosudbe najčešće neopravdana pojednostavnjenja i osiromašenja svojstava i osobina pripadnika neke soc. skupine ljudi. Predrasude su mnogo češće negativne nego pozitivne, a najraširenije su predrasude prema pripadnicima različitih religija, etničkih i rasnih skupina, ali i prema pripadnicima različitih manjina (npr. osobama s invaliditetom, ovisnicima). Kako se predrasude najčešće ne temelje na provjerenim podacima ili osobnom iskustvu, a korisne su jer omogućuju brzo i jednostavno određivanje ponašanja prema nekomu ili nečemu, one se najčešće teško mijenjaju i uklanjaju.⁴

³ Novalić, D. (2018). Leksikon pravosudnih i medijskih pojmova u Bosni i Hercegovini. Sarajev o: Danameda.

⁴ Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 8. 9. 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=50076>.

Stereotip - je generalizacija o grupi ljudi, kojom se istovjetne osobine pripisuju gotovo svim članovima te grupe, neovisno o stvarnim razlikama između članova. Iako sadržaj stereotipa može biti pozitivan (kao što su na primjer uvjerenja o gostoljubivosti ili plemenitosti nekoga naroda), stereotip, ipak, najčešće pokriva negativna obilježja i pojave. Stereotipi, kao “ustaljene slike ili predodžbe o drugome, sastavni su dio ljudske imaginacije, to jest slikovitoga mišljenja i komunikacije” (Džambo, 1999, 93).

Islam - arapska riječ koja u prijevodu znači poslušnost, pokornost i predanost. Islam je najmlađa monoteistička religija, nastala u VII stoljeću na teritoriji Saudijske Arabije. Islam je prihvatanje i prakticiranje svega što je Allah, dž.š., putem Objave dostavio svome poslaniku Muhammedu s.a.v.s.

4. DEFINIRANJE POJMOVA

4.1. Mediji

4.1.1. Kratak historijat medija

Desetinama hiljada godina unazad, naši preci slikali su na zidovima pećina, gdje su ostavljali šablone svojih ruku i neke druge oznake. Ovakvi šabloni i oznake pronađeni su na Indonezijskom ostrvu Sulawesi, Francuskoj i Španiji. Stručnjaci ne znaju tačnu svrhu ostavljanja ovih šablona, ali smatraju da bi ovo mogli biti prvi primjeri komunikacije putem medija. Publika za takve „medije“ bila je vrlo mala, ali možemo zaključiti da otkad postoje društvene zajednice postoji i potreba za masovnom komunikacijom. Postoji potreba da svoje misli, osjećanja i potrebe podijelimo sa drugima. Međutim, dosta je vremena trebalo da se mediji razviju u obliku kakvog danas poznajemo. Masovni mediji morali su čekati na stvaranje novih tehnologija, a prva od njih je papir, izumljen u Kini oko 100. godine prije nove ere. Međutim, moralo je proći još 1.500 godina prije nego što je Johannes Gutenberg izradio prvu štamparsku mašinu. Što je bio veliki presedan u razvoju mass medija. Početkom 17. stoljeća pojavile su se prve novine, ali, budući da je malo ljudi bilo pismeno, čitanost je bila ograničena. Kako je sve više ljudi učilo čitati i pisati, doseg masovnih medija je rastao, a razvoj željeznica omogućio je široku distribuciju. Dolazak fotografije promijenio je medijsku scenu. Krajem 19. stoljeća, nova tehnologija omogućila je novinama da štampaju fotografije. Zatim je uslijedilo pronalazak telegrafa, telefona, radio stanice, a zatim izum televizije koja je označila sasvim novo poimanje masovnih medija. Najveći „potres mass media“ dogodio se pojavom Interneta. Veliki preokret se desio 1998. godine kada je 'rođena' Google tražilica i način na koji ljudi koriste internet zauvijek je promijenjen. Godine 2004. Facebook se pojavio na internetu i počeo je cijeli fenomen društvenih mreža. U 20. i 21. vijeku se zapravo desio najsnažniji razvoj medija. Mediji su sada jedna od najvažnijih komponenta funkcionisanja društva, ušli su u svaki dio, čovjeka i društva, da život postaje nezamisliv bez medija. Danas se ništa ne može dogoditi da to mediji ne zabilježe, a upravo je razvoj tehnologije omogućio sada već gotovo neraskidivu vezu između 'medija i čovjeka'.

4.2. Definiranje mass medija

Riječ medij nastala je od latinske riječi medium, što znači sredina, posrednik. Vreg navodi da su mediji: „Prenosna sredstva koja posreduju značenjske sadržaje u određenom obliku: za ljudsko komuniciranje to su neverbalna, verbalna i tehnička sredstva“. (Vreg 1991, 21). „Medij je institucionalni sistem koji funkcionira kao organizirani komunikacioni kanal sa specifičnim mogućnostima vođenja i društvenom dominacijom.“ (Kečo – Isaković 2004, 21) Mediji su zapravo prijenosnici poruka i sadržaja od jednih do drugih, odnosno do onih kojima su ti sadržaji namijenjeni. Ukratko rečeno mediji su sredstva prenošenja vijesti. Tri osnovne funkcije medija su informisanje, edukovanje i zabava najširih slojeva društva. „O funkcijama medija pisalo je dosta autora. Tako Rus-Mol i Zagorac-Keršer izdvajaju sljedeće najvažnije funkcije medija:

Informacija (povećanje opće informiranosti građana i davanje kvalitetnijih informacija radi boljeg odlučivanja o najvažnijim pitanjima zajednice);

Artikulacija (oblikovanje i postavljanje problema u realne i vidljive okvire u kojima ih javnost može opažati);

Agenda Setting (uspostavljanje prioriteta u tretmanu društvenih tema te stavljanje istih na mjesta gdje se oni trebaju riješiti; stavljanje problema i tema pred javnost, ali i onih koji ih moraju rješavati bez odgađanja);

Kritika i kontrola (omogućiti da se ništa ne skriva od javnosti, nadzirati vlast, politiku, biznis i sve javne nositelje ovlasti);

Zabava:

Obrazovanje (mediji su sve više u službi educiranja jer uporabom medija stječemo mnoga opća znanja; oni mogu imati poseban obrazovni karakter preko specijaliziranih edukativnih programa koji se bave naukom, istraživanjem i popularizacijom – National Geographic, History Channel, Discovery);

Socijalizacija i vodstvo:

Integracija (mediji na mnoge načine spajaju ljude, kulture, ideje, vjere i sl.).⁵

Savremeni mediji za masovno komuniciranje su moćno sredstvo uticaja na javnost i oblikovanje

⁵ Daniela Jurčić, TEORIJSKE POSTAVKE O MEDIJIMA – DEFINICIJE, FUNKCIJE I UTJECAJ.

svijesti ljudi. Oni su svuda prisutni 'miješaju se' u sve segmente ljudskog života. Sve definicije medija generalno ističu krajnji cilj medija, koji podrazumijeva komunikaciju. Fransis Bal posmatra medije „kao tehničku opremu koja omogućava ljudima komunikaciju i prijenos misli, bilo kakvi da su njihova forma i njihov krajnji cilj” (Bal, 1997). Moć medija je upravljanje ljudskim umom, psihom, a to je najopasnije oružje što postoji, ako se negativno koristi. Mediji danas imaju veliku moć, a osnovne funkcije da informiraju, edukuju i zabavljaju već blijede. Danas mediji najčešće posežu za senzacionalizmom i dramatismom, te smo svjedoci „medijskog spektakla“ kojeg udišemo svaki dan. Za masovnu komunikaciju, masovno društvo i masovnu kulturu zaduženi su masovni mediji, ali isto tako zaduženi su i za masovnu manipulaciju. Medijska publika očekuje od medija da ih oni istinito informišu i sklona je vjerovanju medijima, ali danas u većini slučajeva 'običan čovjek' se ne interesuje, nema vremena da se upušta u dublju analizu onoga što mediji serviraju. Nedovoljno edukovana javnost, bez pogovora prihvata takve medijske poruke, bez traženja prave suštine. U tom slučaju otvoren je prostor za medijsku manipulaciju. Manipulacija kao oblik socijalne komunikacije bio je neizbježan pratilac razvoja ljudskog društva koje se razvijalo do sadašnjeg stadijuma kada medije posmatramo kao moćno sredstvo komunikacije ali i manipulacije (Breton, 2000). Taj neosjetni manipulativni manir postaje nov izvor „opasnosti i nekontrolisane medijske moći“(Aćimović, 2008, 164), koji ima značajnu ulogu u formiranju javnog mnijenja (Korać & Vranješević, 2002), što bi trebalo da nas upozori da nijedna generacija nije imuna na utjecaj medija. Filip Breton skreće pažnju da se medijskom manipulacijom teži stvaranju slike stvarnosti „koja samo izgleda kao da jeste stvarnost“ (Breton, 2000).

4.3. Definisanje terorizma

Još uvijek ne postoji općeprihvaćena definicija terorizma, što predstavlja otežavajuću okolnost i pored velikog istraživačkog interesa, terorizam je još uvijek jedna od kontroverznih tema društvenih nauka oko koje postoji niz dilema i nesuglasica. "Do 1988. godine u literaturi se moglo naći 109 definicija terorizma s više od dvadeset elementa koji su ga presudno određivali." (Azinović, 2012, 13) Sedamdesetih godina prošlog stoljeća terorizam kao tema naučnog istraživanja, naročito je postao u središtu interesovanja. Terorizam spada u one teme društvenih nauka oko koje postoji niz dilema. Jako je teško shvatiti sam pojam terorizma jer predstavlja kombinaciju različitih političkih ciljeva i društvenih raslojavanja, podjela u pogledu nacionalnog i etničkog pitanja, vjerskih, kulturoloških, ekonomskih te pitanja identiteta. Međutim, primjena nasilja, odnosno terora za ostvarenje političkih ciljeva je u osnovi gotovo svake definicije terorizma. Koncept terorizma je zapravo, da je on nezavisna i presudna politička strategija. „Riječ "terorizam" prvi put se koristila u političkom govoru i odnosila se na strahovladu koju je u Francuskoj uspostavio jakobinski režim, dakle, na jedan slučaj državnog terorizma. Mnogo je teže razaznati državni terorizam u savremenom kontekstu. Sada se najčešće terorizam povezuje sa religijom, a u filozofiji rasprave o terorizmu najčešće se baziraju na nedržavni, i odnose se na protudržavni terorizam. Većina autora tvrdi da je postojalo nekoliko faza terorizma, a faza u kojoj je terorizam danas naziva se fazom savremenog terorizma. „Prvi val, na razmeđu 19. i 20. stoljeća, bio je anarhistički, završio je s početkom Prvog svjetskog rata. Drugi val terorizma je bio balkanski, i završava se sa Drugim svjetskim ratom. Treći val, od 1953. do 1993. obilježili su dekolonijalizacija i hladni rat. To je bio ciklus neizravnih strategija i čisto ideoloških sukoba. Četvrti val, koji se odvija pred našim očima nazvan je savremeni terorizam i razvija se u dva smjera: od 'političkog' prema 'razularenom' i od 'kontroliranog' prema 'iracionalnom'." (Gayraud, Senat, 2008, 14) . “Nesporno je da su terorizmu pribjegavale i danas pribjegavaju veoma različite socijalne i političke snage, grupacije i organizacije. Povodi i ciljevi su im različiti. Npr. jedan terorizam se temelji na konzistentnom ideološkom programu koji počiva na tome da se individualnim terorom i političkim ubistvima može srušiti ili ozbiljnije poljuljati dotični poredak ili politički sistem. Drugi opet proizilazi iz nacionalno oslobodilačke borbe i uvjerenja da će ta borba biti uspješna ukoliko bude potpomognuta terorizmom, treći opet proizilazi iz vjerskog

fanatizma, ideološkog utopizma, četvrti je rezultat osвете i odmazde, peti je institucionalizirani teror vladajućih garnitura oličenih u apsolutističkim diktaturama, vojnim huntama i sl., šesti je, pak, tzv.demonstracioni, koji spektakularnim, često i samoubilačkim akcijama (otmice aviona, brodova, uzimanje talaca itd.) hoće da probude svjetsko javno mnijenje, polazeći od uvjerenja da su politička zbivanja međusobno uslovljena, te da i strance, odnosno svjetske moćnike treba kazniti, bilo zbog indiferentnosti i nerazumijevanja patnji i stradanja koje dotično narod doživljava, bilo zbog toga što ti moćnici podržavaju protivnički režim ili određenu hegemonističku politiku.“ (Duraković, 2009, 133) "Odnos religije i terorizma prošao je kroz tri stupnja. Do 19. stoljeća, religija je bila gotovo kao jedina motivacijska sila koja je teroristima bila poput nadahnuća. Od devetnaestog stoljeća do šezdesetih godina prošlog stoljeća, teroristi nisu koristili religiju kao svoju opravdanost i izvor legitimiranja. Većina ih je imala etnički, nacionalistički, politički, separatistički karakter, itd. Od 1960-ih do danas, svijet je svjedočio i još uvijek svjedoči u nekom smislu, intenziviranju odnosa između religije i terorizma." (Cinoglu, 2010, 203) Odnos između religije i terorizma postao je naročito uočljiv nakon napada 11. septembra 2001. Terorističke grupe zloupotrebljuju snagu islama kroz njihova različita tumačenja na način da promoviraju nasilje kao sredstvo za postizanje ciljeva koji se u normalnim okolnostima moraju postići legitimnim sredstvima. Danas terorizam u velikoj mjeri ima vjerska obilježja. Naime, bitno je ukazati na tvrdnju kojom se danas često manipulira u različite svrhe a to je da religija nije uzrok terorizma, iako se ne treba osporavati njihova povezanost. „Uzroke terorizma treba potražiti u političkim, ekonomskim i socijalnim nepravdama i nezadovoljstvima. Nezadovoljstva i nepravde stvaraju osjećaj otuđenja, sociopolitičke marginalizacije i socijalnih frustracija, te su se počela izražavati kroz borbenu religijsku ideologiju. Time religija postaje dodatna dimenzija terorističkih sukoba.“ (Bilandžić, 2010, 95)

4.4. Islam

Islam je arapska riječ koja u prijevodu znači poslušnost, pokornost i predanost . Islam je najmlađa monoteistička religija, a veže se za Poslanika Muhammeda a.s.⁶ Konačna Božija poruka čovječanstvu, potvrda vječne poruke i srž prethodnih objava data je Muhammedu a.s., preko meleka Džibrila. Središnje vjerovanje u islamu čine dva svjedočenja vjere ili šehadeti⁷, u kojima se izjavljuje: *Nema boga osim Allaha i Muhammed je Allahov Poslanik*. Ova dva svjedočenja su *sine qua non*⁸ islama. Onaj koji ih svjedoči ili ona koja ih svjedoči je musliman, muslimanka; onaj koji ih poriče ili ona koja ih poriče nije musliman, muslimanka. Osim toga, Poslanik Muhammed a.s. je rekao: *Najbolji je spomen: „Nema boga osim Allaha...“*⁹ Tumačeći najbolji spomen, Poslanik Muhammed s.a.v.s. je rekao: Najbolje što sam ja rekao i što su rekli poslanici prije mene je: *„Nema boga osim Allaha, On je Jedini, On druga nema, Njegova je vlast i Njemu pripada hvala i Njegova je moć nad svim stvarima.“*¹⁰ Vjera u jednog Boga, Allaha je temelj islamskog učenja. U Kur'anu piše: „Reci: 'On je Allah – jedan! Allah je Utočište svakom! Nije rodio i rođen nije, i niko Mu ravan nije!' „ (Korkut 1991, 604) *Nema boga osim Allaha, On je Jedini, On druga nema, Njegova je vlast i Njemu pripada hvala i Njegova je moć nad svim stvarima*, ne samo da zahtijeva i podrazumijeva da muslimani moraju biti potpuno posvećeni Bogu i voljeti Ga svim svojim srcem, svom svojom dušom i svim u sebi, već im nudi i put kojim mogu doći do te ljubavi sa svim što oni jesu – kroz stalno ponavljanje šehadeta. Kur'an je sveta knjiga muslimana, koja je Muhammedu dostavljena na arapskom jeziku, i to je posljednja Božija objava. Izvor muslimanskog prava je u Kur'anu, i u kojem je također sadržana Božija riječ. Objavljivanje Kur'ana je trajalo 23 godine. Kur'an je objavljen u mjesecu Ramazanu, kojeg muslimani tretiraju kao sveti mjesec. Muslimani veruju u Jednog, Jedinog, ni sa čim uporedivog Boga; u meleke¹¹ koje je On stvorio; u poslanike¹² kojima je slao Svoje objave da ih dostave

⁶ a.s., skraćena od Alejhi Selam, u prijevodu sa arapskog jezika znači: „Neka je mir i spas na Njega (Poslanika Muhammeda).“ Muslimani su dužni da prilikom izgovaranja poslanikova imena dodaju: „Alejhi Selam“

⁷ Na arapskom: La illaha illa Allah Muhammad rasul Allah. Dva svjedočenja vjere se javljaju (odvojeno) kao ajeti u Kur'anu Časnom (u Muhammad 47,19 i al-Fath 48,29).

⁸ (lat.: uvjet bez kojega se ne može), prijeko potreban uvjet.

⁹ Sunan al-Tirmidhi, Kitab al-Da'wat, 462/5, hadis 3383; Sunan Ibn Majah, 1249/2.

¹⁰ Sunan al-Tirmidhi, Kitab al-Da'wat, Bab al-Du'a fi Yawm 'Arafah, hadis 3934.

¹¹ Razumna duhovna bića koja su stalno u službi Allahu dž.š. Meleki prenose Božije objave ljudima, pišu njihova djela, donose im dobre misli i izvršavaju ostale Allahove odredbe sa zadovoljstvom i poslušno. Meleki se ne mogu vidjeti, niti rukom dodirnuti i to su bića stvorena od svjetlosti.

ljudima; u Sudnji dan¹³ i pojedinačno polaganje računa za djela; da se sve zbiva s Božijom voljom i određenjem i u život poslije smrti (ahiret). Muslimani veruju u sve Božije poslanike od Adema, pa preko Musaa, Davuda, Isaa.... Preko Musaa, Davuda, Isaa prije Kur'ana dostavljane su druge objave Tevrat, Zebur i Indžil. Islam ima 5 stubova ili islamskih šarta: 1. Izgovoriti kelime-i šehadet 2. Klanjati 5 vakata namaza (salat)¹⁴ 3. postiti mjesec ramazan¹⁵ 4. davati zekat¹⁶ 5. obaviti hadždž.¹⁷ Od svoga početka, Kur'an naglašava mir kao suštinsku islamsku vrijednost. Zapravo, termini "islam" i "mir" imaju isti korijen, salam. Nadalje, Bog je odabrao riječ "mir" (salam) kao muslimanski pozdrav. Istraživanjem rane muslimanske ere i razmišljanjem o iskustvu ratnih muslimanskih generacija, može se jasno vidjeti da je mir uvijek bio izvorna pozicija muslimana (Safi, 2005). Bog u Kur'anu Časnom kaže: „Nije čestitost u tome da okrećete lica¹⁸ svoja prema istoku i zapadu; čestiti su oni koji vjeruju u Allaha, i u onaj svijet, i u meleke, i u knjige, i u vjerovjesnike, i koji od imetka, iako im je drag, daju rođacima, i siročadi, i siromasima, i putnicima-namjernicima, i prošnjacima, i za otkup iz ropstva, i koji molitvu obavljaju i zekat daju, i koji obavezu svoju, kada je preuzmu, ispunjavaju, naročito oni koji su izdržljivi u neimaštini, i u bolesti, i u boju ljutom. Oni u iskreni vjernici, i oni se Allaha boje i ružnih postupaka klone“ (al-Baqara 2,177)¹⁹ .

¹² Poslanike je Allah dž.-š. poslao da pozivaju ljude ka obožavanju i vjerovanju u Jednoga Boga. Svim Božijim poslanicima Allah je dao mu'džize (nadnaravne moći), kao dokaz njihovog poslanstva.

¹³ Dan u kome će ovaj svijet zadesiti strašan potres, a poslije kojeg će se dogoditi proživljenje i skupljanje ljudi radi nagrađivanja i kažnjavanja.“ (El – Aškar 2003,11) To je dan u kojem će svi ljudi stati pred Allaha i biti ispitivani za ono što su radili, i shodno tome biće nagrađeni Džennetom (rajem) ili kažnjeni Džehennemom (paklom). Izvor islamskog naučavanja su Kur'an i sunnet (radnje koje je Muhammed a.s. radio i preporučio da se rade).

¹⁴ Namaz je muslimanska molitva, obaveza koja se vrši svaki dan klanjanjem i uče-njem na propisani način. Svaki dan treba klanjati pet namaza, i to: sabah, podne, ikindiju, akšam i jaciju. Svaki namaz ima svoje vrijeme.

¹⁵ Ramazanski post znači uz ramazan (Mjesec u Islamskom kalendaru) se ustegnuti od jela, pića, pušenja i spolnog uživanja od prije zore do zalaska sunca, u svrhu odanosti Bogu dž. š. Postiti je dužan svaki musliman i muslimanka koji je punoljetan i zdrav.

¹⁶ Zekat je obavezno davanje jednog dijela iz viška imovine siromašnim musli-manima i muslimankama ili u druge korisne svrhe islamske zajednice u cilju postizanja Allahova zadovoljstva.

¹⁷ Hodočašće je posjeta Kabi koja se nalazi u svetom gradu Mekki. Muslimani su dužni, ako su fizički i finansijski sposobni, barem jedanput u svome životu izvršiti ovu dužnost.

¹⁸ Klasični komentatori Kur'ana Časnog u osnovi se slažu da se ovo odnosi na posljednje pokrete u namazu (predavanje selama).

¹⁹ Korkut, B. (1991). Kur'an s prevodom.

5. TERORIZAM, ISLAM I GLOBALIZACIJA

Savremeni terorizam predstavlja jednu od najvećih sigurnosnih prijetnji savremenog doba upravo zbog toga što je tokom 20.stoljeća, pod utjecajem sveukupnih globalizacijskih procesa postao globalni fenomen. Terorizam označava novu fazu u razvoju međunarodnih odnosa i međunarodne sigurnosti od početka 21 stoljeća, a nekada je činio marginalnu prijetnju međunarodnoj sigurnosti, te kao kao takav terorizam poprima šire razmjere i postaje globalni problem. U globalizaciji, veli poznati britanski politolog Anthony Giddens, svi događaji postaju „napeti“. Napetost je suština globalizacije. A ova napetost naročito biva podcrtana i pojačana upravo upotrebom medijske spektakularizacije informativnog materijala (podataka, činjenica, faksimila, citata, izjava) umjesto njegove čisto racionalno- kognitivne upotrebe kakva je decenijama postojala u informacijskom eteru svijeta. Upravo jer se u globalizaciji informacije udišu kao kiseonik. (Fejzić-Čengić, 2012, 87) . Savremeni terorizam sastoji se od dvije osnovne faze koje često prekrivaju jedna drugu: nasilne i informativne. Mediji su postali pozornica na kojoj se odvija savremeni terorizam. “Ovo ponešto našeg vremena što nas svakodnevno obavija u nastojanjima da ga živimo i mislimo obujmimo, sa stajališta masovnih medija kao važnih socijalnih alatki procesa globalizacije svijeta izloženo je pretvaranju svijeta u medijske diskurse, riječi, slike, predodžbe... što je jednom riječu Meyer već dobro nazvao “pobjedom slike nad riječju” (Meyer)²⁰. Islam i civilizacija u vremenu globalizacije čine sastavni dio svjetske historije i kulture te zahtijevaju da se o njima promišlja na integrirajući i konstruktivan način, na način dijaloškog izazova i suživota, a ne isključivo kao prijetnju ili suparništvo. Nije jednostavno u današnje vrijeme objektivno, konstruktivno i suvislo govoriti o Islamu i muslimanima jer je povijesna pozadina na koju se taj govor neminovno naslanja isprepletena različitim, kompleksnim i nerazdvojivim čimbenicima. S jedne strane, već nekoliko desetljeća zamršena međunarodna politička situacija na Bliskom istoku uzrokuje ne samo etička i civilizacijska pitanja, nego i gotovo svakodnevnu medijsku stigmatizaciju Islama i muslimana (Kovač. T). Vođenje islamskih država sredinom 20. stoljeća i njihovo političko kolebanje između reformizma, fundamentalizma i modernizma, neprestano uplitanje zapadnjačkih politika,

²⁰ F.Fejzić-Čengić (Dileme medijatizacije islama i muslimana u Europi).

posebno Sjedinjenih Američkih Država, na Bliskom i Srednjem istoku radi vlastitih interesa, ekonomsko-tehnička i politička globalizacija koja nameće svojevrsan "apartheid" između bogatih i siromašnih zemalja, među kojima je i mnogo muslimanskih... samo su neki od razloga koji su doveli do kulminacije napetosti između zapadnog i islamskog svijeta. Noam Chomsky, poznat po otvorenoj kritici globaliziranog društva, istaknuti analitičar koji je napisao nekoliko djela o fenomenu terorizma i pri tome isticao je potrebu otkrivanja pravih uzroka terorističkih napada ukazuje na terorizam sponzoriran od države sa posebnim akcentom na dešavanja na Bliskom Istoku. Chomsky ističe da se današnji kreatori američke politike uglavnom drže teorije da onaj ko kontroliše nenadmašne energetske rezerve Bliskog Istoka ima „suštinsku kontrolu nad svijetom". Shodno tome, oni smatraju da bi gubitak kontrole ugrozio projekat globalne američke dominacije koja je jasno artikulirana tokom Drugog svjetskog rata i koja se održala uprkos velikim promjenama u svjetskom poretku od tada. "Iza svakog zločina, radilo se o uličnom kriminalu, ratu ili nečem drugom, postoje elementi opravdanosti, i oni se moraju razmotriti. To važi i za sitni kriminal i za ratne zločine napadačkih sila." (Chomsky, 2003, 15).

5.1. Američka hegemonija i globalizacija

„Za Robertsona, Barkera, Huntingtona i Fukuyamu globalizacija je proces kojim se ostvaruje američka kapitalistička hegemonija. Barker insistira da "američki kapitalizam mora potčiniti ljude svojoj vlasti, jer američki sistem i način života je upravo ono što oni žele, te je američka hegemonija posve prirodna stvar i u korist je žitelja svijeta." Francis Fukuyama globalizaciju tumači kao općinjenost svijeta američkom kulturom. Za njega, rezultat moderniteta jeste ljudska samospoznaja, pa stoga u historiji ne preostaje više niti jedno pitanje s kojim bi se valjalo upoznati. On liberalno kapitalističko društvo vidi kao posljednji i konačni oblik historijskog razvoja. Historija u smislu povijesti društvenih promjena, nakon različitih oblika i modela vlasti, svoj vrhunac dostigla je novom liberalnom demokratijom i tržišnim kapitalizmom. Huntington također globalizaciju poistovjećuje s nametanjem zapadnjačkog sistema vrijednosti svijetu. Treba napomenuti da oba ova mislioca imaju važnu ulogu u oblikovanju američke vanjske politike. U ovakvoj situaciji, uloga religije, posebno uloga islama, doima se nejasnom, zbunjujućom i disharmoničnom. Pristalice prvog spomenutog stanovišta o globalizaciji drže ovaj

proces potvrdom američke hegemonije prikazane kao "odbrana vrijednosti demokratije i ljudskih prava", te se tako suprotstavljanje američkoj hegemoniji tretira kao suprotstavljanje globalizaciji. Naročito se nakon 11. septembra kod nekih američkih mislilaca javlja pristup kod koga se islam poistovjećuje s Al-Qaidom. Fukuyama kaže: "Istinski neprijatelj jesu radikalni islamisti, koji pri svom ispoljavanju suprotstavljenosti nama ne prezaju ni od čega. Oni su se pretvorili u fašiste našeg doba i to je upravo ono protiv čega se borimo." Mnoge rasprave koje se u vezi s globalizacijom vode u islamskom svijetu zasnovane su na načinu na koji muslimani poimaju fenomene kulture, politike i ekonomije. Islam, svakako, pruža načine razumijevanja vremena, ali, zavisno od naroda i vlada, to poimanje nije istovjetno. Tako muslimansko prihvatanje ili odbacivanje procesa globalizacije zavisi od načina na koji tumače pojmove ummet, džihad ili odnos islama i Zapada. Bitno pitanje jeste da li je islam, koji zagovara zajedničke vrijednosti ummeta, kompatibilan s modernim konceptima vlasti, ideologije i nacionalizma? Pitanje kompatibilnosti ili nekompatibilnosti islama s modernim konceptom vlasti jedna je od rasprava u vezi s kojom se može pozivati na Kur'an i tradiciju. Na praktičnom nivou i u novim političkim procesima ne spominje se nikakva nekompatibilnost.“ (Saeid Abedpour)

6. TERORIZAM I MEDIJI ZAJEDNO U STIGMATIZIRANJU ISLAMA

Sadašnjost terorizma jasno pokazuje da teroristi teže ka publicitetu. Jedna od glavnih svrha i ciljeva terorista jeste izazivanje straha i haosa kako bi se u konačnici ispunili njihovi zahtjevi, a pozornost medija je od krucijalne važnosti za sve terorističke akcije. Između medija i terorizma postoji gotovo simbiotski odnos, jer na neki način jedni drugima su neophodni. Kao jedan od glavnih ciljeva terorističkih napada, jeste da korištenjem nasilja zastraše određeno društvo, a glavni cilj takvog napada je šira publika. U tom smislu ključno sredstvo za prenošenje poruka su mediji i bez njih terorizam ne bi bio onakav kakvog ga danas poznajemo. Isto tako, ništa manje, mediji trebaju terorizam. Sve priče i izvještaji o terorizmu su uvijek spektakularne, adrenalinske i uvijek se jako dobro prodaju. “Dramatični narativi često sadrže snažne riječi, statistike, slike i ostale senzacionalne elemente. Organizirani su i predstavljeni u ‘upravo saznajemo’ formatu, zbog čega publika ima osjećaj da sudjeluje u nepredvidljivom dramatičnom trenutku koji još traje.” (Monahan, 2010, 4). Kako kaže F. Vreg “Opća socijalna uloga masmedija je da Informiraju! Educiraju! Zabavljaju! (F. Vreg), a Chomsky, Virilio, Derrida, Baudrillard, McCessny, Snouden, Assange kažu da je uloga medija postala da manipuliraju, soleciziraju, barbariziraju, izvještavaju tendenciozno, fragmentirajuće, neobjektivno, subjektivno, propagandistički, montiraju, lažu... Mediji kontinuirano razvijaju svoju ulogu u modernom društvu. Nošeni potrebom za agresivnim konzumerizmom, oni stvaraju kulturu i tu kulturu usmjeravaju na konzumente. A danas svako od nas živi, hoda, diše spektakl. Upravo, zbog ovih uloga medija danas, dolazimo do stvaranja predrasuda i stereotipa. „Tri osobine karakteriziraju stereotipe: a) ljudi se kategoriziraju po vrlo vidljivim značajkama kao što su rasa, spol, nacionalnost, fizički izgled itd., b) svim članovima te kategorije ili društvene grupe pripisuje se posjedovanje istih značajki, i c) bilo kojem pojedincu za kojeg se percipira da pripada toj grupi, pripisuje se posjedovanje tih stereotipnih značajki.“ (Pennington, 1997, 119). Kreatori mnogih predrasuda su sami mediji, jer su oni ti koji oblikuju svijest publike na indirektan način. Predrasude predstavljaju ukorijenjenu pojavu u današnjem društvu, ponekad imamo određeni stav prema nečemu/neknoj pojavi, za koji čak nismo ni svjesni da je to predrasuda. Terorizam i mediji su odličan primjer ove pojave. Naročito nakon 11.septembra, terorizam u medijima se

najčešće povezuje sa Islamom i muslimanima, te se na taj način Islam i muslimani stigmatiziraju u velikoj mjeri. “Česte stereotipizacije, čak i banalizacije imaju mahom ugrađen persuzivni predznak, gdje se teži predstavljanju Islama kao općenite, najveće prijetnje savremenom svijetu.”²¹ Stereotipima i predrasudama prema muslimanima u najvećoj mjeri doprinio je Zapad, koji Islam razmatra više kao fiktivnu sliku umjesto religiju.²² Mediji utječu na formiranje i kreiranje stavova recipijenata, jer prije svega različiti ljudi medije i medijske sadržaje doživljavaju na različite načine. Na osnovu predrasuda formirani stavovi o nekome ili nečemu, su u većini slučajeva pogrešni. Predrasude o islamu, koje su formirane na osnovu medija, predstavljaju pogrešnu sliku islama. “Inače, treba naglasiti da su Islamski sadržaji, Islamske događaji i Islamske ličnosti postale poseban komunikacijski fenomen. I u svijetu i kod nas, Islam je naime, kao fenomen i vjera ekspanzije, izložen prejeranoj medijatzaciji, a to je medijsku fenomen koji podrazumijeva uprizorenje u medijski prostor svega što do tada, ili do sada, nije bilo uključeno. A to je prvenstveno sfera svetoga kao sakralnoga, čega je Islam kao vjerezakon prepun. Dakle ispod medijatzacije, sa jedne i događaja sa druge strane unutar zajednice muslimana, može se kazati da je Islam na medijskom udaru”. (W. Said, 2003, 22) Wilkison smatra da “često medijsko preuveličavanje terorističkih događaja nije slučajno, već upravo suprotno, radi se o borbi za povećanje gledanosti, a time prihoda i profita medija, čime se terorizam pretvara u ono što Hoffman naziva ‘perverznom oblikom show businessa’.” (Peršin, 2007, 9) “Umjesto znanja, često nailazimo na novinare koji daju ekstravagantne izjave koji mediji istog časa pokupe i dalje dramtiziraju. Kroz njihove se radove podvlači jedan vrlo stilski koncept na koji neprestano aludiraju, koncept “fundamentalizma”, riječ koju se u zadnje vrijeme automatski povezuje sa Islamom, iako je ta ista riječ bila blisko povezana što se obično izostavlja i sa kršćanstvom, židovstvom i hinduizmom. Namjerno stvorene asocijacije između islama i fundamentalizma osiguravaju da će prosječan čitatelj poistovjetiti Islam i fundamentalizam kao jednu te istu stvar. Uzimajući u obzir tendenciju da se Islam reducira na šaćicu pravila, stereotipa i generalizacija o vjeri, njenom osnivaču i čitavom Islamskom narodu, ovjekovjećuju se istaknute negativne činjenice o Islamu (nasilje, primitivizam, prijeteće odlike islama) i sve to bez ozbiljnog napora da se definira pojam fundamentalizma, da se da tačno značenje “radikalizmu” ili “ekstremizmu” ili da se ti fenomeni stave u nekakav kontekst (na taj

²¹ Karl Hafer, profesor na Univerzitetu Erfurt, Njemačka.

²² Fejzić-Čengić, F. (2017). Dileme medijatzacije Islama i muslimana u Evropi. Bošnjacka Pismohrana, str. 179-197.

način da se, npr. govori da su pet, deset ili pedeset posto svih muslimana fundamentalisti). “(W. Said, 2003, XIII) Manjak znanja o Islamu stvara pogrešnu sliku u očima recipijenata, koji etiketiranjem formiraju najčešće pogrešna mišljenja o pripadnicima ove religije. “Metoda uzimanja samo ekstremnih slučajeva iz života muslimana, ili kršćana, da bi se, na osnovu toga, optužila čitava civilizacija zasnovana na islamu, ili kršćanstvu, apsolutno je neprihvatljiva.“ (Cvitković 2010, 18 i 19) Često čujemo rečenicu: „Islam se širio ognjem i mačem!“, ta tvrdnja je netačna. Sama riječ „islam“ u prijevodu znači mir, stoga je nelogično da je to religija koja se širi mačem i prisilom. Kur’an, sveta knjiga muslimana i Božiji govor, kaže: „I borite se na Allahovom putu protiv onih koji se bore protiv vas, ali vi ne otpočinjite borbu – Allah, doista, ne voli one koji zapodijevaju kavgu.“ (Korkut 1991,29) Iz ovog jasno vidimo da Islam ne zagovara započinjanje borbe. Ko islamske propise bude posmatrao striktno razumski i intelektualno, naći će u njima bistrinu i neće doći ni do kakve pomućenosti i nejasnoće. Na to da li je islam širen sabljom, odgovor je dao i poznati historičar De Lacy O’Leary, rekavši u svojoj knjizi: “Svakako, historija jasno pokazuje, da je legenda o fanatičnim muslimanima koji haraju svijetom i sabljom šire islam među porobljenim narodom je jedan od najapsurdnijih mitova koji ijedan historičar može ikada izgovoriti” (O’Leary, 1923, 8).

6.1.,Kako znate šta znate o Islamu“

Sumnja da je islam religija "zla" postala je skoro potpuno prihvaćena postavka koja se upotrebljava u medijskim izvještajima, u blažim ili ekstremnijim varijantama. Interesantno je da se vrlo rijetki tekstovi u kojima se eksplicitno ističe da vehabijaska ideologija služi kao poticaj za regrutovanje terorista, jer je mnogo jednostavnije reći da su to islamisti ili fundamentalisti. Naime, kad bi se identificiralo da su to ekstremni vehabisti, odnosno da ekstremna forma vehabizma potiče regrutaciju terorista širom svijeta, onda bi bilo vrlo teško koristiti uopštene stereotipe. "Nije, naime, moguće i nije dopušteno ono što karakterizira neku usku sektu unutar islama projicirati na cijeli islam i sve njegove sljedbenike. Mora se jasno kazati jesu li ovi zločini i njihovi počinioci odista ukorijenjeni u islamu ili su oni samo jedna krajnja i, po tome, i za sam islam štetna pojava, kao što su štetne slične pojave koje su se javljale ili se još uvijek javljaju i unutar drugih nekih religija." (Filipović, 2002, 112) Predstavljanje muslimana, islama i Bliskog Istoka u popularnim medijskim sadržajima, kao što su filmovi i serije, televizijski, radijski,

novinski i web sadržaji (naročito u Americi) prikazuju iskrivljenu sliku i stvarnost, te se tako svi pripadnici Islama stigmatiziraju. Iako ove negativne predstave imaju dugu historiju, mnoge od njih su se ponovo pojavile i zavladaile popularnim shvaćanjem Islama i Bliskog Istoka nakon 11. septembra. 2001 godine i terorističkog napada na „Američke blizance“. Od te 2001 prve godine, često u TV filmovima i serijama i drugim medijskim kanalima komunikacije možemo vidjeti kako se „Amerika“ i njihove snage bore sa „Islamom i muslimanima“, terorističkim i bombaškim, samoubilačkim napadima te da vode rat protiv terorizma. „Pitajte Američke studente na elitnim sveučilištima ili bilo gdje drugdje na što pomisle kada čuju riječ „musliman“. Odgovor će neizbježno biti isti: do zuba naoružani, bradati fanatični terorist, koji se namjerio uništiti svog velikog neprijatelja SAD.“ (W. Said, 2003, XXI) „Primjetno je da vojno-obavještajni rat protiv terorista daje određene rezultate. Međutim, neuporedivo težim i neizvjesnijim je takozvani rat ideja koji su zapadne zemlje pokrenule kako bi neutralizirao njihovu ideologiju. Izostanak vidljivih rezultata na tom planu može se dobrim dijelom pripisati zakašnjelom i uglavnom površnom zanimanju zapadnih zemalja za islam. Naime, zapadne stručnjake kao da manje zanimaju univerzalne vrijednosti koje afirmira ova religija, već u islamu kao po pravilu pokušavaju prepoznati inspiraciju za nasilje.“ (Azinović, 2007, 17). Na Vijeću za istraživanje društvenih nauka, pod pokroviteljstvom radionice, „Predstavljanje islama i muslimanske zajednice u kontekstu“, održanom na Univerzitetu Harvard u novembru 2008 godine., akademici, članovi muslimanske zajednice i novinari potvrdili su važnost borbe protiv vjerske nepismenosti u SAD -u, posebno oko islama i muslimanskih zajednica. Da bi razumio i proizveo tačnije i složenije informacije o islamu i muslimanskim zajednicama, profesor Asani u svom eseju sugerira da novinari, akademici i članovi muslimanske zajednice moraju pristupiti proučavanju religije putem „kontekstualnog objekta“. Profesor Asani u svom eseju postavlja jedno jako bitno pitanje: "Kako znate, šta znate o islamu?" Dalje u eseju navodi , kako svakodnevno dobija razna pitanja o Islamu i muslimana , a kako mu je jedno bilo najintragantnije. "Kako neko ko je racionalan može vjerovati i prakticirati religiju kao što je islam, koja promiče nasilje, teror, samoubilačke napade i otvoreno se protivi temeljnim ljudskim pravima i slobodama?" Ovo pitanje mu je postavio jedan poznanik, dok su večerali u restoranu u Cambridgeu. Dalje navodi : „Nisam bio siguran kako da odgovorim. Trebalo je dati samo jedan odgovor, a to je bio: "Kako znate, šta znate o islamu?". U razgovoru koji je uslijedio razgovarali su o moćnoj, historijskoj, neviđenoj ulozi medija, koju kontrolišu korporativni konglomerati, u

našoj izgradnji znanja o svijetu u kojem živimo, a posebno oblikovanje slika islama.²³ Vjerovatno da svi znamo dobro poznatu priču koju je nekoliko ljudi ispričalo s malim varijacijama, različiti autori, uključujući čuvenog perzijskog mistika iz trinaestog stoljeća, Mawlana Rumija. Priča, koja je najvjerovatnije nastala u Indiji, govori o nekim slijepim ljudima koji su pokušali da opišu slona. Jedan je opipao slonov nos i izjavio da životinja nalikuje vodovodnoj cijevi, drugi je opipao uho i vjerovao da mora biti poput velikog ventilatora, treći čovjek dotaknuo joj je nogu i pretpostavio da je debela kao stub. Četvrti ga je pomilovao po leđima i smatrao da je ogromna zvijer, poput trona. Percepcija slona svakog čovjeka, iako djelomično ispravna, bila je ograničena na specifični dio slona koji je dodirnuo. Budući da niko od njih nije imao sveobuhvatnu viziju koja je potrebna da bi vidjeli potpuno stvorenje, nisu ga uspjeli procijeniti u cijelosti. Kod svakog čovjeka razumijevanje je bilo ograničeno samo na ono što je znao dodirom. Tako je i sa onima koji pokušavaju opisati islam. Bilo koji opis islama jedne osobe da li je on ili ona musliman ili ne, zasniva se na onome što je subjektivno iskusio, opazio ili čitao. Ljudi imaju izrazito kontradiktorne koncepcije islama ovisno o njihovom gledištu: za neke je islam religija mira, dok je za druge to religija koja promiče nasilje, za neke je to religija koja ugnjetava žene, za druge je religija koja oslobađa žene, za neke su učenja Islama kompatibilna za demokratiju i temeljna ljudska prava, dok ih drugi povezuju s diktaturom i tiranijom. Jasno, opisi i karakterizacije islama, njegovih vjerovanja i doktrina, su oštro osporavani. To se posebno dogodilo u Sjedinjenim Državama i u Rusiji, Europi u kojoj je, nakon bombardovanja 11. septembra i 7. septembra u Londonu, bilo bombardovanje nebrojene javne i privatne rasprave o „pravoj“ prirodi islama i njegovoj navodnoj ulozi u promoviranju terorizma. Percepcija islama kao "fanatične" religije i muslimana kao "ekstremista ispunjenih mržnjom" potaknuli su rast anti islamskih osjećaja ili dublju vrstu islamofobije. Ovako duboko ukorijenjeni strah i strah od svega što je povezano s islamom doveli su čak do nasilja, fizičkih napada na muslimane ili osobe za koji se pogrešno pretpostavlja da su muslimani... Jedna od velikih ironija našeg doba jeste da ljudi različitih vjerskih, kulturnih, rasnih i etničkih zajednica su u bliskim međusobnim kontaktima kao nikada prije, pa ipak ovaj bliži kontakt nije rezultirao boljim razumijevanjem i uvažavanjem različitosti. Umjesto toga, naš svijet je obilježen većim nesporazumima i zabludama, što dovodi do sve veće eskalacije nivoa napetosti između kultura i

²³ Ovaj esej je „Uvod“ iz nadolazeće knjige Ali Asania, *Infidel of love: Exploring Muslim understandings of Islam*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

nacija. Neki su okarakterizirali ove sukobe kao simptome sukoba civilizacija - posebno između zapadne i islamske civilizacije. Međutim, bilo bi prikladnije reći da smo trenutno svjedoci "sukoba neznanja", sukob koji održava strah i mržnja prema ljudima koji se razlikuju od samog sebe. Ključni razlog za ovo kolektivno neznanje je kulturna i vjerska nepismenost. Neznanje koje je povezano s vjerskom i kulturnom nepismenošću nije blaženstvo; ima ozbiljne posljedice za multikulturalnu, multi-rasnu, multietnički i multireligijski svijet u kojem živimo. U svojoj studiji o rasprostranjenosti vjerske nepismenosti u američkim obrazovnim sistemima, Diane Moore, direktorica Harvarda, primjećuje: ... Naš nedostatak razumijevanja o načinima na koje je sama religija integralna dimenzija društvenog/ političkog/historijskog iskustva u kombinaciji s našim neznanjem o specifičnim svjetskim načelima vjerske tradicije značajno ometaju našu sposobnost da funkcioniramo angažirani, informirani i odgovorni građani naše demokratije.”²⁴ Razorni utjecaj neznanja na demokratiju, na čemu se temelji postojanje obrazovanog i dobro informiranog građanstva, najbolje je sažeo Thomas Jefferson, jedan od osnivača Sjedinjenih Država, kada je napisao: „Ako nacija očekuje da može biti neuka i slobodna, u civilizacijskom stanju, očekuje ono što nikada nije bilo i bilo nikad neće biti. ” Jedan od uobičajenih simptoma kulturne i vjerske nepismenosti je tendencija da se pripisuju postupke pojedinaca, zajednica i nacija jednostavno "vjeri". S obzirom na razumijevanje islama i muslimanske kulture, to dovodi do „krivici za sve, ISLAM “sindrom u kojem se smatra da je, religija “uglavnom odgovorna za sve. Povijest je puna primjera sukoba i tragedija koji proizilaze iz jednog: grupa ljudi koja ne prihvata i ne poštuje humanost drugih. Holokaust, genocid u Bosni, Ruandi i Sudanu i sukobi u Irskoj, Izraelu i Palestini, i Indija su neki noviji primjeri posljedica takvih neuspjeha. „U predrasude bismo mogli uvrstiti i stajališta koja 'svoju' religiju ne smatraju ni na koji način problematičnom ili 'društveno opasnom', a onu 'tuđu', zato što je drugačija, smatraju problematičnom, a ponekad i 'društveno opasnom' (osobito kad se radi o novim religijskim pokretima).” (Cvitković 2010, 18) U pluralističkom Svijetu, svi moramo naučiti više od različitosti ako želimo istinski prihvatiti i poštovati . Ovo uključuje bolje poznavanje onih za koje mislimo da ih već dobro poznajemo. Znanje izaziva razumijevanje i poštovanje različitosti. Danas živimo u vremenima obilježenim pojačanim političkim i vojnim sukobima, sukobima koji snažno su utjecali na to kako su ljudi različitih nacija, kultura i vjerskih tradicija opažaju i zamišljaju jedni druge. Često, kao rezultat kulturne i vjerske nepismenosti, ovi sukobi su

²⁴ Moore, D (2007). Prevladavanje vjerske nepismenosti. New York:Palgrave. Macmillan.

prikazani u okvirima, koristeći jezik koji karakteriše hiperbola i apsolutna suprotnost: između civiliziranog i varvarskog, dobrog i zlo, između nas i njih

6.2. 11. septembar. i rat protiv terorizma

Od terorističkog napada 11. Septembra na Američke blizance, mediji su islam prikazali kao neprijatelja Sjedinjenih Država. Sjedinjene Američke Države započele su tzv. "rat protiv terorizma. "Kada govorimo o teroru koji je jedan od elemenata terorizma, napraviti ćemo paralelu odnosa rata i terorizma. Dakle, rat je fizički dok je terorizam mentalni, te fizička sila može u principu biti minijatura. Terorizam djeluje putem subjektivnog psihološkog pritiska i najviše ga olakšava kolektivna panika." (Townshend, 2003, 16). Različite vrste sigurnosnih mjera osmišljene su i primijenjene unutar SAD, a što je glavno, poslije 11. septembra nije bilo terorističkih napada unutar SAD. (Takvih napada bilo je na drugim mjestima, kao što je podmetanje bombe u madridskim i londonskim vozovima). Prema tome, može se reći da je rizik u određenoj mjeri otklonjen. Međutim, postoji također jedan broj „disfunkcija" koje vezujemo za "Rat protiv terorizma". Među njima je visoka ekonomska cijena koja se plaća za vođenje tog rata. Ona je posebno izražena u okupaciji Iraka i borbi s onima koji se suprotstavljaju američkom prisustvu u toj zemlji. U SAD su mnogi programi socijalne pomoći, izgradnja infrastrukture i sl., dramatično su skresani zbog toga što se novac troši na vođenje rata protiv terorizma. Prema tome, poprilično je diskutabilno, da li funkcija tog rata premašuje njegove disfunkcije ili je obrnuto? Teroristička organizacija Al-Ka'ida je, nakon 11. septembra 2001.godine, iz organizacije prerasla u pokret i ideologiju koja je podržana čitavim nizom različitih organizacija koje djeluju po cijelom svijetu. Američka administracija je objavila ono što se i danas naziva „rat protiv terorizma“ U svom obraćanju naciji nakon 11. septembra 2001. godine američki predsjednik George W. Bush je kazao: „Naš rat protiv terorizma počinje s Al Ka'idom, ali s njom ne završava. Nećemo stati sve dok svaka teroristička skupina s globalnim dosegom ne bude otkrivena, zaustavljena i poražena. Svaki narod u svakom dijelu svijeta sada mora donijeti odluku. Ili ste s nama ili ste s teroristima. Od ovog dana, SAD će smatrati neprijateljskom svaku zemlju koja nastavi pružati utočište ili podršku teroristima.“. U osnovi, ljudske žrtve, kao posljedice terorističkih napada, služe kao generator poruka. Islam se u početku na američkim kablovskim informativnim mrežama pojavljivao zbog veza s naftom, Irakom, Iranom,

Afganistanom i terorizmom, tako da jedino znanje koje imamo o muslimanima i islamu je zapravo o nafti, ratu i terorizmu (Powell, 2011). Kao rezultat ovoga, nominalno razumijevanje navelo je Zapad da se boji ovih bliskoistočnih zemalja ne znajući ništa o ljudima koji tamo žive. Kada su dva aviona pogodila Američke blizance prije 20 godina, napadi su djelovali kao katalizatori i pretvorili su osjećaj straha u duboko ukorijenjenu mržnju prema islamskom narodu.

7. SMJERNICE IZVJEŠTAVANJA O TERORIZMU – OSCE

„Novinari moraju da se odupru porivu za senzacionalizacijom događaja čiji je interes privlačenje očiju, ušiju i klikova“ - misao je ovo napisana u UNESCO-ovom Vodiču o izvještavanju o terorizmu i nasilnom ekstremizmu. Upravo ova misao još jednom podvlači važnost savladavanja brojnih izazova koji stoje na putu izvještavanju o

ovim temama. Pažljivost u informiranju javnosti o bilo kojoj temi, a pogotovo kada je riječ o ovako osjetljivim temama, je od izuzetne važnosti. U suprotnom, mediji i nenamjerno, mogu pomoći počiniteljima da postignu svoj cilj, a to je širenje podjela i straha. Šteta od senzacionalizma je velika, stoga je neophodno insistirati na odgovornom novinarstvu. Ne postoji korist od senzacije, pogotovo dugoročna. Senzacionalizmu se uvijek treba suprotstaviti društvenom odgovornošću. Mediji i novinari su nezaobilazan kohezioni faktor između različitih dijelova društva, te imaju iznimno važnu ulogu u prevenciji nasilnog ekstremizma i terorizma. (OSCE priručnik za novinare).

Prilikom izvještavanja o nasilnom ekstremizmu i terorizmu treba se voditi sljedećim principima:

- a) Izvještavanje o slučajevima nasilnoga ekstremizma i terorizma mora biti izbalansirano. U kojoj mjeri dati medijski prostor počinitelju i ideologiji pod čijim je utjecajem bio, mora biti rezultat uredničke procjene koja će izbjegavati bilo kakvu generalizaciju.
- b) U prvim izvještajima sa terena novinar će se voditi provjerenim informacijama, a mišljenja, stavove i analizu događaja treba da ostavi za kasnije. To znači da izvještaj sa terena mora da bude odvojen od stručne analize.

- c) Novinari imaju odgovornost da se služe službenim, kredibilnim i provjerenim izvorima informacija, da ih provjeravaju i da, u slučaju potrebe, štite njihov identitet.
- d) Informacije treba prenositi što precizije i nedvosmislenije, kako bi se njihovo naknadno tumačenje svelo na najmanju moguću mjeru.
- e) U kvalificiranju djela treba se služiti isključivo zvaničnim informacijama institucija koje se bave istragom.
- f) Kako bi se predočile razmjere napada, objavljivanje fotografija i video snimaka zahtijeva balans između zaštite dostojanstva žrtava i njihovih porodica, i interesa javnosti.
- g) Žrtve i preživjeli moraju biti u fokusu medijskoga izvještavanja. Za objavljivanje njihovih imena, razmjere i okolnosti napada, broja smrtno stradalih i povrijeđenih, novinari će pri izvještavanju prioritetno pratiti službene izvore informacija.
- h) Novinari neće dozvoliti svjedocima i očevicima da tumače i analiziraju motive napada.
- i) Mediji neće objavljivati imena niti inicijale žrtava i povrijeđenih prije službene potvrde, tj. potvrde nadležnih institucija.
- j) U slučaju širenja govora mržnje, panike i straha, za njihovo sprječavanje mediji će upotrijebiti dostupne alate na društvenim mrežama i komunikacijskim kanalima

7.1.Društvena odgovornost nasuprot senzacionalizmu

-Upotreba prefiksa ispred kvalifikacije djela koji bi mogli sugerirati skupni identitet, treba se izbjegavati.

-Terorizam se ne može nazivati „islamskim“, „kršćanskim“, „jevrejskim“, ali počinitelj terorističkog djela može biti „pripadnik islama“, „pripadnik kršćanstva“, „pripadnik Judaizma“...

-Ovakvim kvalifikacijama šire se stereotipi i predrasude prema cijeloj jednoj zajednici, a iz njih se može izroditi nasilje, skoro po pravilu, prema nevinima. Na ovakav način se stigmatizira cijela zajednica samo zbog toga što sa počiniteljem tek nominalno dijele određeni vrijednosni sustav, boju kože, etnicitet ili dolaze iz istog ili sličnog kulturno-povijesnog kruga.

-Nespretno formulirane kvalifikacije mogu ukazivati na površnost, neznanje, zlonamjernost, i

time prouzročiti štetu na više razina.

-U ovakvim situacijama, uvijek se postavlja pitanje relevantnosti analitičara. Njihov profil može i treba biti raznolik, od sigurnosnih, preko političkih, društvenih i psiholoških, kako bi se shvatio širi kontekst nasilnoga ekstremizma i terorizma.

-U slučaju nasilnoga ekstremizma i terorizma kojem se pripisuje vjerski predznak, sugovornike treba potražiti u registriranim, službenim vjerskim zajednicama, tj. kredibilnim i relevantnim sagovornicima iz tih zajednica.

-Postoji realna opasnost da se, medijskom pažnjom koja se daje samoproglášenim predstavnicima nekog identiteta, oni predstave kao glasnogovornici većine ili legitimni predstavnici određenih skupina, što ne odgovara stvarnom stanju.

-Izveštavanje o temama terorizma i nasilnog ekstremizma ne bi se trebalo svesti samo na situacije u kojima se nasilje događa, već bi se o njegovim uzrocima i posljedicama trebalo kontinuirano izvještavati.

7.2. Kvalificiranje djela

-Prilikom kvalificiranja događaja („terorizam“, „zločin iz mržnje“, „vjerske“, „etničke“ ili „rasne netrpeljivosti ...) izuzetno je važno pozivati se na službene izvore informacija, te sa kvalifikacijom djela, odnosno sumnjom na vrstu djela, sačekati do službenog saopćenja relevantnih službi. Do tada, izvještavanje treba da je opisno (možemo govoriti o pucnjavi, eksploziji, napadu...) i bez prefiksa „teroristički“

-U ovoj fazi izvještavanja izvršitelj djela imenuje se kao „napadač“, a ne „terorista“. Također, treba imati na umu i pretpostavku nevinosti, po kojoj se svako smatra nevinim za krivično djelo dok se pravosnažnom presudom suda ne utvrdi njegova krivnja.

-Mediji u ovakvim slučajevima treba da koriste kvalifikacije koje koriste nadležna tužiteljstva i /ili policija, npr. „optuženi za krivično djelo“, „nepravomoćno osuđeni za krivično djelo“, i sl.

8. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE TEME

Empirijski dio ovog rada baziraće se na analizi medijskih sadržaja u Sjedinjenim Američkim državama. Analiza medijskih sadržaja neophodna je kako bi načini utjecaja na javnost i javno mnijenje bili prepoznati i kao takvi, predstavljeni u ovom radu. Analiza sadržaja će biti zasnovana na Američkoj seriji, teror-drami „The West Wing“ , koja je emitovana od 22. septembra 1999. do 14. maja. 2006. godine. Također, anketom će se dobiti uvid o stepenu povjerenja publike u medije, te koliko i da li vjeruju u njihove izvještaje o terorističkim činovima, te naposljetku kakvo mišljenje imaju o Islamu na osnovu tih izvještaja. Cilj je ponuditi odgovore i gledišta iz različitih izvora, kako bi u konačnici uvidjeli na koji način mediji doprinose iskrivljenoj slici Islama, te da izvještaji o terorizmu ne bi trebali biti senzacionalni i spektakularni.

8.1. Analiza medijskih sadržaja

8.2., „The West Wing“ – Zapadno krilo, Američka teror-drama

Od serije „The West wing“ koja je emitirana od 1999.-2006. godine, žanr političke dramske serije postao je sve veći format za izmišljene angažmane američke politike (domaće i strane). Neke od tih serija su 24, Commander in Chief, Scandal, House of Cards, Designated Survivor, potpredsjedništvo (Veep), Ured

Slika 1.

državnog sekretara (Political Animals, Madam Secretary).²⁵ Posebno nakon 11. septembra, javne priče o islamu i islamofobiji odjeknule su i unutar ovih serija. Međutim, iako postoji opsežno istraživanje o utjecaju 11. septembra na zastupljenost islama u američkim medijima i u političkim triler serijama kao što je Homeland (2011-2020), ovi narativi ne zauzimaju istaknuto mjesto u većini znanstvenih rasprava o političkim dramskim serijama. Mnoge od ovih serija imaju ugrađeni problem. Budući da se fokusiraju na nacionalnu sigurnost, međunarodne odnose i poslovanje politike, njihov angažman o islamu i predstavljanje muslimana uokviren je gotovo isključivo pitanjima američke nacionalne sigurnosti i terorizma (vanjskog i domaćeg). Moglo bi se pretpostaviti da je to razlog zašto su tvorcima ovih serija, kako bi izbjegli uvredu i kako bi uklonili kritiku, pribjegli skupu strategija koje je Evelyn Alsultany nazvala "pojednostavljenim složenim predstavama" koje služe kao tipičan "način predstavljanja" (Alsultany 2014, 144). Kao multimedijalni tekstovi koji su prihvatljivi za intermedijalnu estetiku, televizijske serije potiču višestruko i kontrastno čitanje i ideološko pozicioniranje. Političke dramske serije mogu prikazati dinamiku unutrašnjeg slaganja i neslaganja. Ta se dinamika može povezati sa serijskim karakterom televizijskog pripovijedanja, s posebnim

²⁵ Europski časopis za Američke studije, 2020.

institucionalnim i političkim kontekstom u kojem se serija pojavljuje, te s dugogodišnjim napetostima između inkluzionističkih i isključujućih pogleda na američku naciju. Kao predmet analize uzela sam Američku seriju „The West Wing“ . Serija se pojavila u klimi sve više stranačke politike, definirane „kulturnim ratovima“ i posljedicma globalizacije, izazovima redefiniranja američke vanjske politike nakon završetka Hladnog rata, te kontroverznim nacionalnim izborima u 2000 godini, pojavila se u vrijeme kada televizija doživljava svoj uspon. Serija „The West Wing“ dobila je zasluge za uspostavljanje žanra političke dramske serije u vrijeme kada su zvanična politika i političari iz stvarnog života vjerojatno izgubili svoju autoritativnu moć. Serija je uronila svoje gledatelje u svakodnevni tok političkog rada iza scene u Bijeloj kući (Zapadno krilo Bijele Kuće), stalno suočeni s domaćim i vanjskopoličkim dilemama koje se slabo odnose na stvarne historijske ili trenutne događaje. U dvije sezone „The West Wing“ koje su se emitirale prije 11. septembra, terorizam se pojavljivao kao marginalni uređaj. Terorističke prijetnje Sjedinjenim državama pojavljivale su se u nekoliko epizoda prve i druge sezone, iz zemalja identificiranim Islamom (S1E17; S2E2; S2E12; S1E2). Treća sezona odgođena je zbog 11. Septembra. 2001 godine. 3. oktobra 2001. emitirana je brzo izrađena, samostalna epizoda koja se indirektno odnosila na 11. septembar i izazvala značajne kontroverze među gledateljima i kritičarima. Dok su neki smatrali da je „epizoda otkrila da je moguće raspravljati o terorizmu,, na osjetljiv, razuman i inteligentan način i da je njegov stil rasprave nadmašio kvalitetu koja se nalazi na informativnim kanalima, drugi su ga osudili kao propovijedački, "pretjerano didaktičan" . Stacy Takacs je tvrdila da je epizoda „patologizirala terorizam, promovirala,, američku nevinost ”i disciplinirala svoju publiku da prihvati društveni autoritet kao uvjet,, američkog ”identiteta“ .²⁶ Nadalje, kao primjer sam uzela epizodu nazvana "Isaac and Ishmael". Ova epizoda sadrži dvije priče. Dok se jedna priča fokusira na Bijelu kuću koja ugošćuje grupu raso različitih učenika srednjih škola, u paralelnoj priči jedan arapsko - američki službenik osumnjičen je da radi sa islamskim ekstremistima koji planiraju napad u SAD -u. Bijela kuća je u režimu zatvaranja. Dvije paralelne, isprepletene priče predstavljaju, s jedne strane, razgovor koji zaposlenici Bijele kuće i predsjednik vode sa studentima u posjeti (situacija u učionici), a s druge strane raso profiliranje i ispitivanje arapskih Amerikanaca. Ove dvije priče zapravo izazivaju jedna drugu. U prvoj priči, zaposlenici Bijele kuće organizuju „čas“, poduku za studente i gledaoce. Svaki od izmišljenih likova ima drugačiji stav o odnosima

²⁶ Takacs, Stacy. Terrorism TV. Popular Entertainment in Post-9/11 America. UP of Kansas, 2012.

između islama, američke kulture, američke vanjske politike i terorizma koji su bili u središtu američkih javnih priča o 11. septembru. Zamjenik načelnika osoblja Bijele kuće Josh Lyman upoređuje islamske ekstremiste s KKK²⁷ i naziva islamski fundamentalizam "kulturnom pustoši". Jevrejsko-američki direktor komunikacija Toby Ziegler (Richard Schiff) vidi teroriste na istom nivou kao i naciste ("Kad pomislite na talibane, mislite na naciste"), dok je zamjenik direktora komunikacija Sam Seaborn (Rob Lowe) uvjeren da je terorizam ukorijenjen u islamskoj kulturi jedanaestog stoljeća i stoga je inherentno stran Americi. Svi glasovi impliciraju da su islam, terorizam i protivljenje pluralizmu i slobodi neamerički, vanzemaljski i van SAD-a. Pomoćnik predsjednika, Afroamerikanac Charlie Young (Dule Hill), vidi vezu između siromaštva i terorizma i povezuje tako sa oblicima rasnog nasilja u porodici. Osim toga, Josh Lyman priznaje legitimnost pritužbi na vanjsku politiku SAD -a kada sugerira da je "vjerojatno dobra ideja priznati da imaju posebne pritužbe. Čujem ih svaki dan - ljudi koje podržavamo, trupe u Saudijskoj Arabiji, sankcije protiv Iraka, podrška Egiptu. " Budući da svi ovi glasovi na neki način nastoje predstaviti širok i kontradiktoran raspon javnih narativa o 11. septembru, ova priča ove epizode možda je ostavila gledatelje da razmisle o više, implicitnih i kontradiktornih, političkih perspektiva. Druga priča, koja se fokusira na ispitivanje muslimanskog osoblja, razotkriva rasističko raspoloženje ispitivača i ukazuje na agresiju kojoj su muslimani u SAD -u bili podvrgnuti prije i nakon 11. septembra. Pokazuje šta se dešava „kada Amerikanci napuštaju toleranciju u potrazi za sigurnošću "(Takacs, 2012, 50) i sugerira da se prijetnja ne može iščitati iz etničke ili vjerske pripadnosti. Proturječnost između dviju priča nije posredovana samo na razini dijaloga, ali se također čini vidljivim putem odabira i postavljanja. Vizualni izgled je takav da studenti koji posjećuju Bijelu kuću otkrivaju njihovu raznolikost muško , ženska, Afroamerikanci, bijelci, latinoamerikanci, Azijci. Dok je sa druge strane inscenirano ispitivanje muslimanskog osoblja u tamnim tonovima, izazivajući osjećaj klaustrofobije i paranoje. Ugledni izmišljeni lik, načelnik štaba Leo McGarry (John Spencer) koji je izabran da vodi ispitivanje, naglašava remetilačku prirodu događaja. Dvije suprotstavljene priče ilustriraju kako serija namjerno inscenira neslaganje razotkrivajući kontradikcije unutar diskursa američkog nacionalnog identiteta, između inkluzionističkog građanskog i isključujućeg rasnog

²⁷ KKK je tajna rasistička organizacija, koja je nastala 1865. godine u južnim državama SAD-a i okupljala je bivše robovlasnike koji su se nakon Građanskog rata borili protiv jednakosti Afroamerikanaca i za bjelačku dominaciju i prevlast. Nastojala je zaplašiti Afroamerikance, računajući na njihovu neprosvijećenost, pa je uvela poseban obred, bijelu sablasnu odjeću s kukuljicom i maskom i noćne sastanke uz plamteće križeve. Služili su se masovnim i individualnim terorom.

nacionalizma. Kao što su kritičari istakli, ova epizoda ne potiče nikakav stvarni angažman s islamom kao religijom (Spigel, 2004, 244), već naglašava ispolitizirane oblike islama koji bi mogli ugroziti nacionalnu sigurnost SAD -a. Ipak, rekla bih da epizoda, poput serije u cjelini, vodi relevantne diskusije, a ne samo „postavljanje iluzije političkih debata“ (Takacs, 2012, 47). Uokvirujući 11. septembar napadom na slobodu i pluralizam SAD-a i smatrajući kritična pitanja prošlosti američke politike uglavnom zabranjenim, epizoda bi mogla predstavljati diskurzivna ograničenja i pritiske koji lebde prvih dana nakon 11. septembra. Međutim, kako tvrde kritičari ova epizoda je ponudila drugačiji diskurs od onog koji su nudili predsjednik Bush i drugi javni dužnosnici. Drugi dio posebno dovodi u pitanje pojednostavljeni građanski nacionalizam na djelu u političkoj kulturi nakon 11. Septembra. U suštini, The West wing je raspravljao o politici povezanoj s muslimanima, muslimanskim Amerikancima i muslimanskim zemljama na način koji bi mogao dovesti do informiranih debata, uzimajući u obzir više perspektiva. Većinu vremena to se odvija u obliku dijaloga i rasprave između glavnih likova. Tako jedan od likova tvrdi: „Ustav Sjedinjenih Država brani vjerski pluralizam. To ne svodi cijeli islam na fanatizam” (S3E14), pokrećući raspravu o složenosti ustavnog odnosa politike i religije. Likovi raspravljaju o pitanjima i prozračuju ideje, bacajući različita znanja i perspektive o islamu, islamskim kulturama i zemljopisima u obliku argumenata i neslaganja. Serija posebno pokreće debate o odnosu islama prema zapadnim shvatanjima države i društva. Ponavljajuće priče osuđuju islamski zakon (Šerijat) kao izvor ugnjetavanja, posebno žena. Tako sekretarica Bijele kuće C.J. Cregg na neobično emotivan način reagira na vijest da su saudijske djevojčice poginule u požaru jer ih je vjerska policija spriječila da izađu iz zgrade jer se nije vidjelo da su prikladno odjevene (S3E19). Ovo se odnosi na događaj iz stvarnog života koji je privukao međunarodnu pažnju u martu 2002. Ipak, serija također kritički komentira ideju američke intervencije u unutarnja pitanja muslimanskih zemalja, baveći se tako stvarnim javnim političkim diskursom o invaziji na Irak koji se odvijao 2002. i 2003. Na kraju treće sezone (emitovano u Maju 2002.), izmišljeni predsjednik Jed Bartlet (Martin Sheen) sankcionira tajno ubistvo ministra odbrane izmišljene islamske republike Qumar koji je navodno sponzorirao planirani napad u SAD -u. U sezoni 4 i 5 ovo dovodi ne samo do zataškavanja i krivnje predsjednika, već i do kontroverznih rasprava o logici rušenja „umjerenog islamskog režima“ (S5E1) i o problematičnoj ulozi Politike SAD -a na Bliskom istoku (S5E9, S5E10). U petoj sezoni (emitirana od kraja 2003. do početka 2004.) Bartletovoj administraciji postajalo je sve teže procijeniti je li protest u islamskoj zemlji

(koji će se vidjeti na TV ekranima) dio fundamentalističkog ili demokratskog pokreta u nastajanju (S5E10). U svojim prikazima izmišljene američke politike na Bliskom istoku, serija posreduje raspravama u stvarnom svijetu, izmišljajući čitave zemlje kao što je Qumar i pozivajući se na stvarna mjesta, događaje (kao što su gore navedene situacije saudijskih školskih djevojčica) i odnose iz stvarnog života SAD-a sa muslimanskim zemljama. Iako se fikcionalizacija Qumara može tumačiti kao primjer orijentalizma na način na koji serija zamišlja zemlju, moglo bi se to protumačiti i kao dramatično serijsko sredstvo za kritičko bavljenje vanjskopolitičkim angažmanom SAD-a u stvarnom životu Bliski istok koji uključuje podršku Saudijske Arabije, pitanje terorizma koji podržava država, pitanja ljudskih prava (takođe s obzirom na spol) i američke invazije na Afganistan i Irak. Zapravo, do jeseni 2003. godine The West Wing stvorilo je kontrapripovijest o stvarnoj invaziji na Irak ranije te godine, zamišljajući alternativnu američku politiku na Bliskom istoku. Iako se dramatična radnja odvija u Gazi i uključuje izraelsko -palestinski sukob, serija ponovno predstavlja prijetnju koja podsjeća na situaciju u SAD -u nakon 11. septembra, raspravljajući o tome treba li administracija reagirati (poput Bushove administracije) uzvratnim udarima, unatoč nedovoljno obavještajnih podataka . Na kraju, predsjednik Bartlet opire se pozivima na vojnu akciju (S5E21, S5E22, S6E1, S6E2). Iako se ova serija vrlo očito odnosi na invaziju Bushove administracije na Irak, ona koristi ovaj zamišljeni kontra scenarij i za rješavanje drugog sukoba u stvarnosti rekonstrukcijom bliskoistočne mirovne konferencije u Camp Davidu. Tako podsjeća gledatelje na povijesnu ulogu SAD -a kao posrednika u miru koji je doveo Izraelce i Palestince za sto. U tom kontekstu, likovi serije predstavljaju političku debatu koja razmatra što je moguće više perspektiva. Ambivalentnosti nastaju i načinom na koji serija ugrađuje ili sahranjuje priče o islamu i islamofobiji u narative o američkim političkim kulturama. Stoga se u nekim zavjerama otkriva da je korelacija napravljena unutar administracije između islamskih zemalja i terorizma lažna, te je potrebno uzeti u obzir domaće izvore terorizma i opasnosti (S3E18). Iako se ova raznolikost "neprijatelja" u iznenađujućim zaokretima može objasniti urođenom potrebom TV serijala za varijacijama, ipak se pojavljuje kao namjeran politički izbor koji su donijeli kreatori serijala da se kritički uključe u islamofobne tendencije u stvarnom životu. U 5. sezoni, na primjer, smatra se da su "prozeliti" , hrišćanski misionari veći problem za administraciju nego islamski zakon, šerijat (S5E9). Ovdje se administracija suočava s mržnjom prema arapsko -američkim imigrantima, također sudija Vrhovnog suda priprema kratak izvještaj o rasnom profilisanju

arapskih Amerikanaca, u kojem se teška situacija muslimana poredi sa japanskim Amerikancima nakon Pearl Harbora (S5E7). U 7. sezoni priča o vjerski motiviranom bombašu samoubojici ugrađena je u epizode koje se fokusiraju na način na koji vjerska desnica u SAD -u pokušava manipulirati predsjedničkom kampanjom. Uparivanjem ovih priča serija stvara jednačinu između islamskog fundamentalizma i kršćanskog fundamentalizma kao sličnih fenomena. Time preuzima kritiku rasnog profiliranja i islamofobije u SAD -u koja je izrečena u epizodi "Isaac and Ishmael" koja je otvorila treću sezonu. Čini se da ti mikronarativi remete druge poruke koje nastoje zbuniti islamske zemlje i terorizam. Iako se čini da serija s vremena na vrijeme ne nadilazi binarne „predstave o patriotizmu ili viktimizaciji“ (Alsultany, 2014, 150), i iako nastoji spojiti arapsku etničku pripadnost i religiju islam, ipak dovodi u pitanje ove binarnosti i konflikte na način na koji isprepliće više priča i diskursa. Serija jasno naglašava jezik i razmišlja o upotrebi jezika u svom pokušaju da predstavi višestruke, često kontradiktorne perspektive i političke stavove. Ipak, kod gledatelja ne izazivaju samo dijaloge i razgovore, već ih suočavaju s viškom informacija. Često se u seriji saznaje o događajima samo gledajući CNN (koji odražava posebnu medijsku scenu i njen utjecaj na američku politiku početkom 2000 -ih). Zaposleni u Bijeloj kući i administracija su u stalnoj interakciji sa medijima koji pružaju potrebne informacije i komplikuju politički rad. Ovi mediji uključuju štampane medije, informativne kanale i talk show emisije na radiju i TV -u. Za gledaoca, ove posredničke reference mogu dodati utisak neslaganja, na primjer u S5E10, kada i izmišljeni likovi i gledaoci gledaju emisije vijesti o protestima na Bliskom istoku. Ovdje serija prikazuje raspravu osoblja Bijele kuće, kao i bivših i sadašnjih predsjednika SAD -a o vezama između monarhijskih sistema, islamskog prava, kolonijalizma, američke politike i demokracije na Bliskom istoku. Na kraju, pitanja ostaju otvorena za gledaoce. S5E1 završava pjesmom ("Sanvean" koju pjeva Lisa Gerrard) koja se izvodi preko montaže scena, a sve prikazuje nepovezane dramatične lične i političke događaje koji se odvijaju istovremeno i koji uključuju i otmicu kćerke predsjednika Bartleta i američki zračni napad na terorističke kampove za obuku u izmišljenoj državi na Bliskom istoku. Dok radnja crpi simpatije gledalaca prema predsjednikovoj porodici i demonizira apstraktnog "terorističkog" neprijatelja, žalosna pjesma koja izaziva asocijacije na "istočnjačku" muziku pruža afektivan kontrapunkt, žaleći zbog gubitka života i ljudskih patnji sa svih strana. Stoga serija "The West Wing" ostavlja prostor za tumačenje i ideološke nejasnoće u pogledu predstavljanja islama, islamofobije, muslimana i muslimanskih zemalja. Tako se serija "The

West Wing” i može posmatrati kao serija koja ostavljaju mnogo prostora za tumačenje, pristanak i neslaganje. Kao polivokalni serijski tekstovi koji ostavljaju gledatelje da razmišljaju o nizu perspektiva i političkih stavova, ideološki su ambivalentniji nego što to sugeriraju znanstvenici koji smatraju da serija napreduje "novom vrstom rasizma" ili doprinosi "multikulturalnoj post-rasnoj iluziji" (Alsultany, 2014, 144). Čini se da u svojoj ambivalentnosti radije razotkrivaju dugotrajne napetosti unutar američkog identitetskog diskursa između građanskog inkluzionizma i rasnog isključujućeg nacionalizma koji je posebno došao do izražaja u danima nakon 11. Septembra.

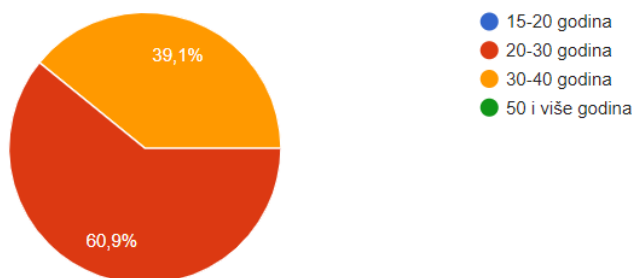
8.3.ANKETA

Kako bi istraživanje ovog rada bilo temeljito, provedena je anketa među medijskom publikom. Anketa je nazvana: ‘ Anketa o medijskom izvještavanju o terorističkim činovima’’. Mišljenje javnosti o načinu izvještavanja o terorizmu , glavni je razlog provođenja ankete. Kako bi odgovori bili iskreniji anketa je anonimna, a postavljeno je ukupno 14 pitanja u dva odjeljka. Anketa je provedena u periodu od 01. do 15. Septembra 2021. godine.

Prvi odjeljak odnosio se na pol i starosnu dob, dok se drugi odjeljak odnosio na medijsko izvještavanje o terorizmu, te načinu shvatanja Islama na osnovu tog izvještavanja. Rezultati prvog odjeljka ankete pokazali su da je ženski spol dominirajući, te da je odgovore davala uglavnom, mlađa starosna skupina (60,9% osobe od 20 do 30 godina, 39,1% osobe od 30 do 40 godina).

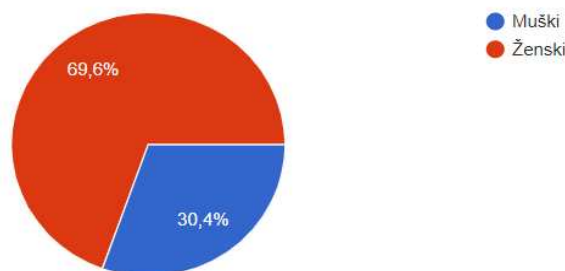
Vaša dob?

23 odgovora

Vaš spol ?

23 odgovora

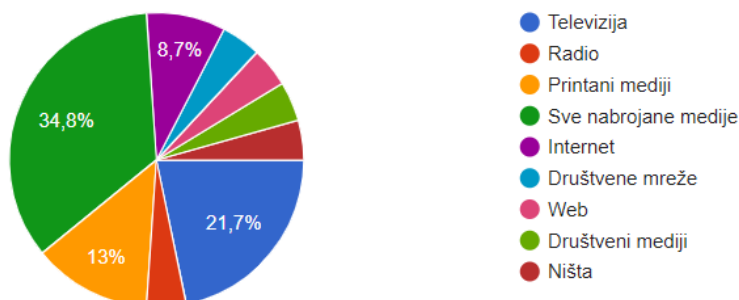

Naredno pitanje odnosilo se na vrstu medija, odnosno koje medije ispitanici najviše konzumiraju. Ispitanici su kao ponuđene odgovore dobili Televizija, Radio, Printani mediji i Web i sve

nabrojano. Najveći postotak ispitanika odgovorio je da koristi sve nabrojane medije (34,8 %), zatim Televizija (21,7 %), Printani mediji (13%), Web (8,7 %), te u rubriku 'Ostalo' nekolicina je navela da koriste društvene medije, društvene mreže, društvene medije, te i da nikako ne koriste medije.

Koje medije najčešće konzumirate?

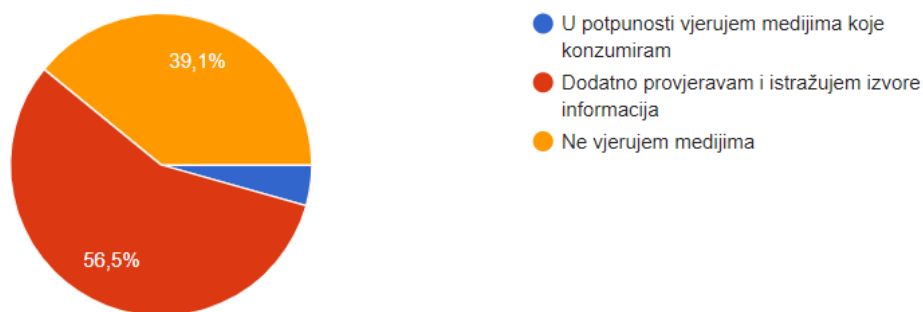
23 odgovora

Naredno pitanje odnosilo se na to koliko ispitanici vjeruju nabrojanim medijima. Kao ponuđene odgovore dobili su: U potpunosti vjerujem medijima koje konzumiram ; Dodatno provjeravam i istražujem izvore informacija; Ne vjerujem medijima. Na osnovu rezultata možemo zaključiti da većina (56,5%) dodatno provjerava i istražuje izvore informacija, a da (39,1%) ispitanika ne vjeruje medijima. Samo je jedan ispitanik odgovorio da vjeruje medijima koje konzumira.

Koliko vjerujete medijima koje konzumirate, da li dodatno provjeravate i istražujete o onome što ste vidjeli, čuli ili pročitali ?

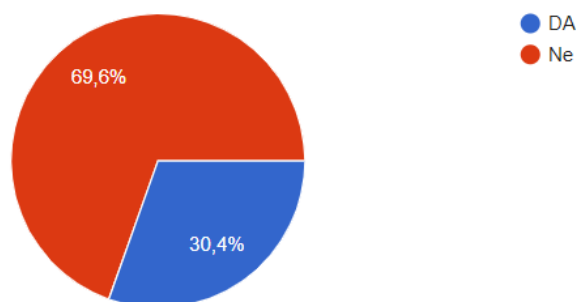
23 odgovora

Naredno, 5 po redu pitanje odnosilo se na pomen terorizma u medijima. Iz priloženih rezultata ankete možemo zaključiti da na pomen riječi „terorizam, teroristički napad, teroristički čin“ (69,6 %) ispitanika prvo pomisli na Islam i Islamski terorizam, dok je njih (30,4%) negodovalo ovu tvrdnju.

Da li u medijima koje konzumirate, na pomen riječi "terorizam, teroristički napad, teroristički čin" pomislite prvo na Islam i Islamski terorizam?

23 odgovora

Naredno pitanje, nadovezalo se na prethodno, te ako je odgovor na pitanje bio „DA“, prvo na šta pomislim kada čujem terorizam, teroristički čin pomislim na Islam i Islamski terorizam, ispitanici su mogli odgovoriti zašto. Ovo su zabilježeni odgovori:

Ako je Vaš odgovor na prethodno pitanje "DA", molim Vas obrazložite zašto.

6 odgovora

Navikao

Zbog toga što je medijski isforsirano da su muslimani jedini teroristi i svaki teroristički napad koji se desi, muslimana optuže za isti.

Zato što se priča samo o onim napadima gdje se napadač identificira kao pripadnik Islama.

Jer se samo zamuslimane kaže da su teroristi

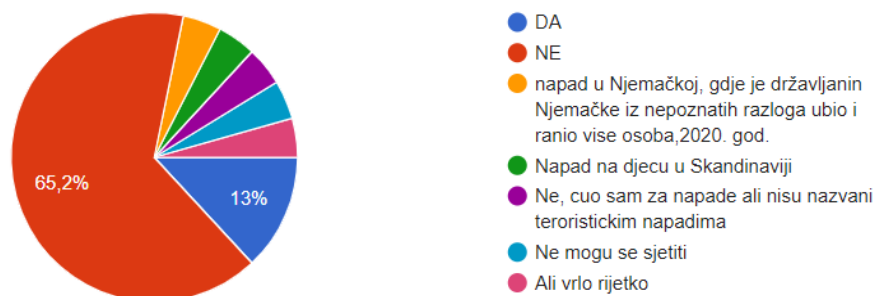
"Samo muslimani mogu biti teroristi".

Zato što se samo o islamskom terorizmu i pise

7 anketno pitanje odnosilo sa na terorističke činove koji nisu okarakterisani kao Islamski. Pitanje je glasilo: Da li ste čuli za teroristički čin koji nije okarakterisan kao "Islamski" ? Ako je Vaš odgovor "DA", molim Vas da napišete o kojem terorističkom činu je riječ. Ispitanici su mogli odgovoriti sa „DA“ ili „NE“, te u rubrici ostalo obrazložiti odgovor. (65,2%) nisu čuli za teroristički čin koji nije okarakterisan kao „Islamski“. (13%) je čulo, a to su napad u Njemačkoj, gdje je državljanin Njemačke iz nepoznatih razloga ubio i ranio više osoba 2020. Godine. I napad na djecu u Skandinaviji. Jedan od zanimljivih odgovora bio je da je bilo takvih napada, ali u medijima nisu nazvani terorističkim.

Da li ste čuli za teroristički čin koji nije okarakterisan kao "Islamski" ? Ako je Vaš odgovor "DA", molim Vas da napišete o kojem terorističkom činu je riječ. *

23 odgovora

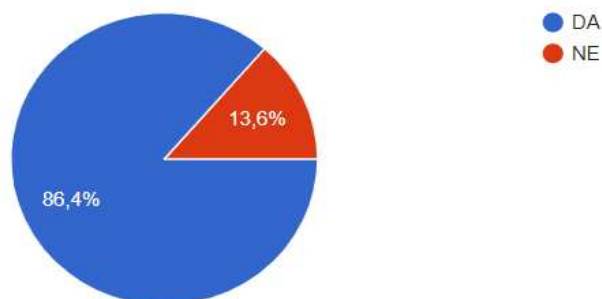

Naredno anketno pitanje odnosilo se na stigmatiziranje Islama na osnovu medijskih izvještaja. Pitanje je glasilo: Da li mislite da se Islam i Muslimani stigmatiziraju na osnovu medijskog izvještavanja o terorizmu ? Većina, odnosno (86,4%) ispitanika smatra da se Islam stigmatizira

na osnovu medijskih izvještaja. Dok je njih (13,6%) odgovorilo sa „NE“.

Da li mislite da se Islam i Muslimani stigmatiziraju na osnovu medijskog izvještavanja o terorizmu ?

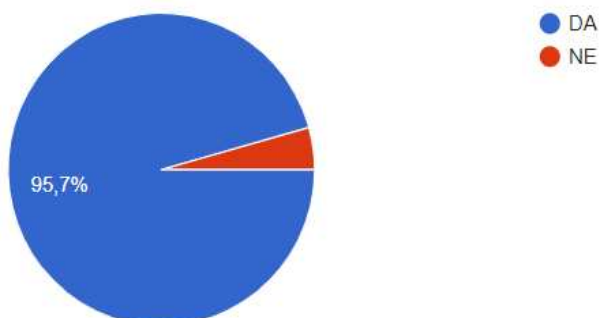
22 odgovora

Naredna tri pitanja odnosila su se na način izvještavanja o terorizmu. Prvo od njih glasilo je: Da li mislite da mediji u svojim izvještajima pretjeruju, te na senzacionalistički, dramatičan i neprimjeren način izvještavaju o terorističkim činovima ? Većina (95,7%) smatra da mediji u svojim izvještajima pretjeruju, te da na senzacionalistički, dramatičan i neprimjeren način izvještavaju o terorizmu. Samo jedan ispitanik odgovorio je sa „NE“.

Da li mislite da mediji u svojim izvještajima pretjeruju, te na senzacionalistički, dramatičan i neprimjeren način izvještavaju o terorističkim činovima ?

23 odgovora

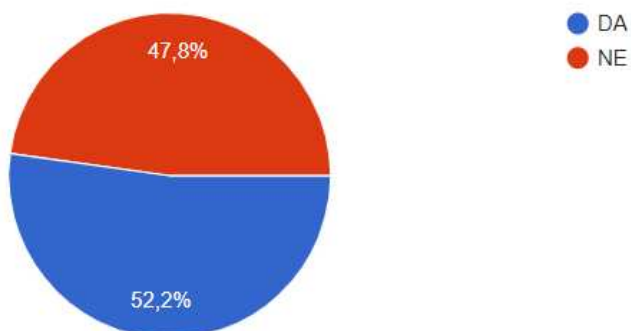

Nadovezujući se na prethodno, sljedeće pitanje glasilo je: Da li način na koji mediji izvještavaju o terorističkim činovima kod Vas izaziva strah ? Kod polovine ispitanike (52,2 %) izvještavanje

o terorističkim činovima izaziva strah, dok se (47,8%) ne slaže sa ovom tvrdnjom.

Da li način na koji mediji izvještavaju o terorističkim činovima kod Vas izaziva strah ?

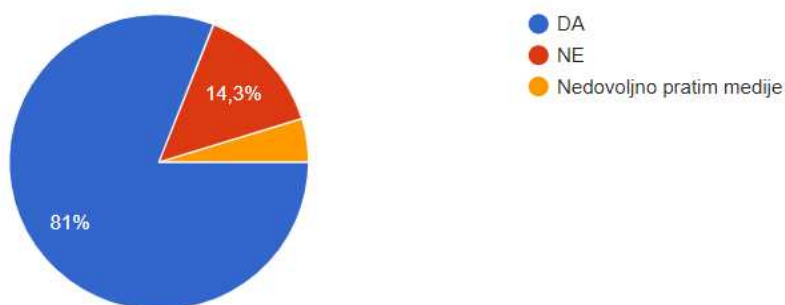
23 odgovora

Na pitanje 'Da li su vijesti o terorističkim činovima previše zastupljene u televizijskim programima, novinskim člancima ili drugim vrstama medija ?' (81%) smatra da su takve vijesti previše zastupljenje u medijima, (14,3%) smatraju da nisu, a neki od njih 'Nedovoljno prate medije', te smatraju da nisu kompetentni.

Da li su vijesti o terorističkim činovima previše zastupljene u televizijskim programima, novinskim člancima ili drugim vrstama medija ?

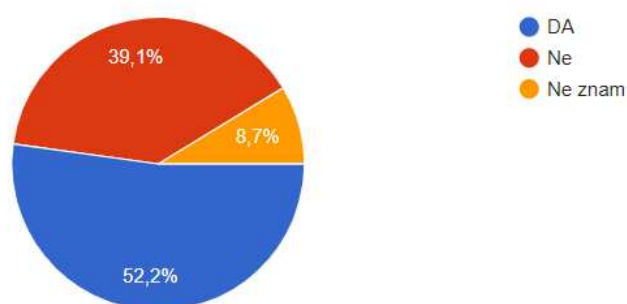
21 odgovor

Naredno anketno pitanje odnosilo se na teroristički napad na „Američke blizance“ 11. Septembra. 2001 godine. Kako se i danas 20 godina poslije vode rasprave o tome da li je to bio teroristički čin ili ne, te kako se i danas pojavljuju novi dokazi i tvrdnje, ispitanici su mogli odgovoriti na sljedeće pitanje: Da li smatrate da je napad na Američke "blizance" 11.septembra. bio teroristički napad? (52,2 %) smatra da je to bio „teroristički čin“, (39,1%) da nije, a (8,7) ne zna za ovaj napad.

Da li smatrate da je napad na Amričke "blizance" 11.septembra. bio teroristički napad?

23 odgovora

Ako je odgovor na prethodno pitanje bio „NE“, ispitanici su mogli obrazložiti zašto.

Ako je Vaš odgovor na prethodno pitanje "NE", molim Vas da napišete obrazloženje.

5 odgovora

Teorija zavjere

Ne smatram.

Teorija zavjere

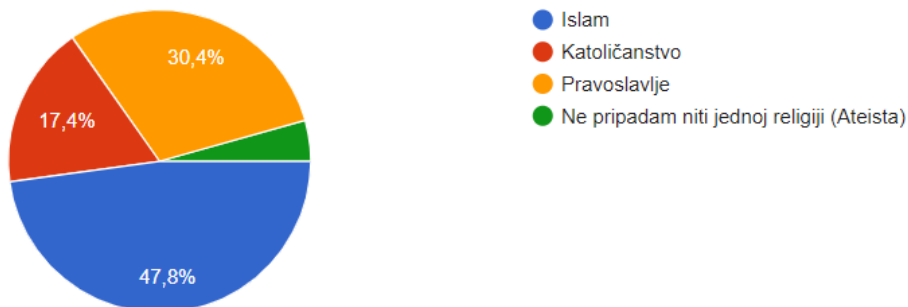
Viša sila i politika

Sve je to bilo smišljeno

Posljednja tri pitanja ove anketa odnosila su se na povezivanja religije i terorizma. Prvo pitanje odnosilo se na religijsko opredjeljenje. (47,8%) ispitanika se izjasnilo da pripadaju Islamu. (30,4%) Pravoslavlju, (17,4%) Katoličanstvu, a jedan ispitanik se izjasnio da je ateista.

Vaše religijsko opredjeljenje ?

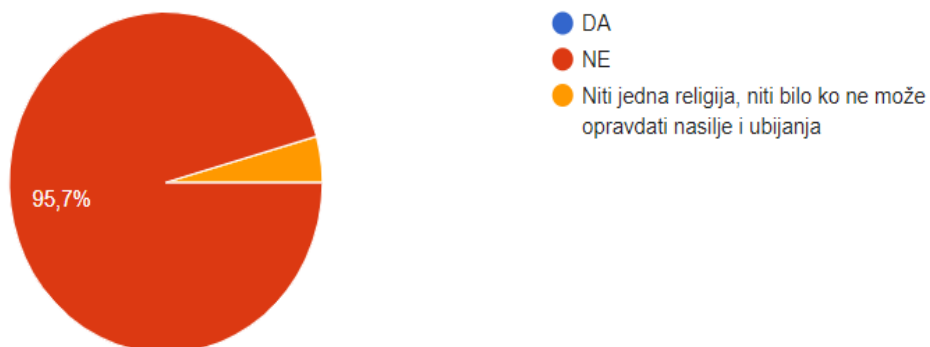
23 odgovora

Nastavak na ovo pitanje bilo je: *Da li Vaša religija opravdava nasilje, ubijanje, proganjanje ?* (95,7%) ispitanika se izjasnilo da njihova religija „NE“ opravdava nasilje, ubijanje i proganjanje. Možemo vidjeti da na ovo pitanje niko nije odgovorio sa „DA“. Jedan od ispitanika je dodao da „Niti jedna religija, niti bilo ko ne može opravdati nasilje i ubijanja“.

Da li Vaša religija opravdava nasilje, ubijanje, proganjanje ?

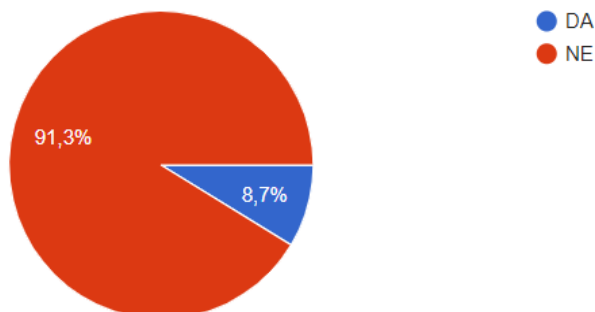
23 odgovora

Posljednje pitanje ove ankete glasilo je: *Da li terorizam možemo opravdati religijom ?* (91,3%) ispitanika odgovorilo je da terorizam 'NE' može opravdati religijom, a njih (8,7%) našlo je poveznicu religije i terorizma.

Da li terorizam možemo opravdati religijom ?

23 odgovora

Na osnovu provedene ankete, zaključeno je da medijska publika, iako koriste medije, nemaju povjerenja u ono što im oni serviraju. Možemo zaključiti da niti jedna religija ili bilo ko ne može opravdati nasilje. Vidno je da ispitanici misle da su medijski sadržaji o terorizmu previše zastupljeni u medijima, te da su ti izvještaji uvijek senzacionalistički, dramatični i adrenalinski. I u konačnici ispitanici smatraju da se Islam i Muslimani stigmatiziraju na osnovu izvještavanja o terorizmu.

9. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Kao zaključna nota rada iznosi se činjenica kako mediji prvenstveno kao glavni cilj imaju privlačenje pažnje publike, te pružanje informacija o terorizmu i zbivanjima u svijetu na tu tematiku. Većina medijske publike koristi skoro sve medije, ali iz navedenog istraživanja možemo zaključiti da je veliko nepovjerenje između medija i publike. Nakon analiziranog istraživanja potvrđuje se generalna hipoteza koja tvrdi da *'moguće je da terorizam i njegova medijska prezentacija dodatno opterećuju razumijevanje Islama u modernom društvu'*. Iznese činjenice u ovom radu i više od pola ispitanika u istraživanju potvrdilo je kako se Islam i muslimani stigmatiziraju na osnovu medijskog izvještavanja o terorizmu, te da sve teže razumije Islam u modernom društvu. Na ovaj način potvrđena je i pomoćna hipoteza *'Stereotipi podgrijavaju medijsku prezentaciju muslimana'*. Ovim istraživanjem došlo se do zaključka i potvrđeno su i pomoćne hipoteze da je *'Potrebno povećavati medijsku i vjersku pismenost širom globalne komunikacijske mreže na sve moguće načine'* i *'Muslimanski intelektualci moraju više ponuditi sadržaja i argumenata o stvarnim vrijednostima vjere Islama i muslimana kao članova tih društava'*. Možemo reći da smo trenutno svjedoci "sukoba neznanja", sukob koji održava strah i mržnja prema ljudima koji se razlikuju od samog sebe. Ključni razlog za ovo kolektivno neznanje je kulturna i vjerska nepismenost, te je potrebno ponuditi više sadržaja i argumenata o stvarnim vrijednostima vjere Islama. U tom slučaju medijska publika, moći će bolje rezonovati, te u krajnjem slučaju shvatiti da mediji teže da takva izvještavanja budu zanimljiva, privlačna, dramatična, a da se istina izgubila negdje 'u putu za senzacionalizmom'. Mediji dakle mogu imati značajan učinak na percepciju javnosti o terorizmu općenito, kao i o pojmovima koje asociraju uz terorizam, a to je prije svega Islam. Danas je povezanost medija i terorizma sve češći predmet istraživanja. Terorizam je izvor senzacija i uzbudljivih priča koje predvode kada je u pitanju popularnost medija i prodaja medijskog sadržaja. S druge strane, mediji su izvrstan kanal širenja terorističkih poruka i širenja straha među javnosti, što je upravo ono što teroristi žele postići (Ritchie, 2013). A znanstvenici također tvrde kako medijski utjecaj može biti veoma negativan radi snažne tendencije medija u oblikovanju mišljenja, stavova i kreiranja obrazaca ponašanja o kojima može ovisiti i cijela demokratija upravo radi sklonosti vjerovanja medijima (Winston, 2016).

10. Literatura

Knjige i naučni radovi:

1. Azinović, V. (2007). *AL-KAI'DA U BOSNI I HERCEGOVINI: Mit ili stvarnost ?*. Sarajevo: Radio Slobodna Evropa.
2. Azinović, V. (2012). *Uvod u studije terorizma*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka u Sarajevu.
3. Bal, F. (1997). *Moć medija: mandarin i trgovac*. Beograd: Klio.
4. Bilandžić, M. (2010). *Sjeme zla: elementi sociologije terorizma*. Zagreb: Plejada.
5. Breton, F. (2000). *Izmanipulisana reč*. Beograd: Klio.
6. Chomsky, N. (2003). *Moć i teror*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
7. Cvitković, I. (2010). *Religije suvremenog svijeta*. 4nd ur. Sarajevo: DES.
8. Duraković, N. (2009). *Međunarodni odnosi*. Sarajevo: DES.
9. Fejzić- Čengiđ, F. (2012). *Riječ je temelj društvenog života*. Sarajevo: Dobra knjiga.
10. Fejzić-Čengiđ, F. (2017). *Dileme medijatzacije Islama i muslimana u Evropi*. Bošnjaka Pismohrana, str. 179-197.
11. Filipović, M. (2002). *Islam i teror*. Sarajevo: EL-Kalem.

12. Gayraud, J. & Senat, D. (2008). *Terorizam*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
13. Kečo - Isaković, E. (2006). *Izazovi mas-medija*. Sarajevo: DES.
14. Korkut, B. (1991). *Kur'an s prevodom*. Sarajevo.
15. Maluf, A. (2009). *Poremećenost sveta*. Beograd: Laguna.
16. Mc Cabe, J. (2013). *The West Wing*. Detroit: Wayne State University Press.
17. Monahan, B. A. (2010). *Shock of the News: Media Coverage and the Making of 9/11*. New York : New York University Press.
18. Moore, D. (2007). *Prevladavanje vjerske nepismenosti*. New York: Palgrave Macmillan.
19. O'Leary, D. L. (1923). *Islam at the Cross Roads (Islam na raskršću)*. London: Routledge.
20. Pennington, D. (1997). *Socijalna psihologija*. Zagreb: Naklada Slap.
21. Safi, L.M. (2005). *Mir i granice rata: prevazilaženje klasične koncepcije džihada*. Sarajevo: Bemust.
22. Vreg, F. (1991). *Demokratsko komuniciranje, prilog pluralističkoj paradigmi u komunikacijskoj nauci*. Sarajevo: Narodna i Univerzitetska biblioteka u BiH - Fakultet političkih nauka u Sarajevu.
23. Vujević, M. (2006). *Uvođenje u znanstveni rad u području društvenih znanosti*. Zagreb: Školska knjiga.
24. Zirojević, M. (2008). *Terorizam nekonvencionalna kao pretnja bezbednosti*. Međunarodni problemi. Vol. LX, br. 2-3, str. 345-367.

25. W.Said, E. (2003). *Krivotvorenje Islama*. Zagreb: TRIDVAJEDAN.

26. Winston, B. (2016). *Misunderstanding media*. Routledge.

Stručni članci:

1. Alsultany, E., 2014. Representation of Arabs and Muslims in Post 9/11 Televisions drama. U: S. Nilsen & S. E. Turner, ur. *The Colorblind Screen: Television in Post-Racial America*. New York: New York University Press, str. 140-166.
2. Danijela, J. (2017). *Teorijske postavke o medijima- definicije, funkcije i utjecaj*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru.
3. Cinoglu, H., 2010. Sociological understanding of the relations between terrorism and religion. *International Journal of Human Sciences*, 7(2), str. 199-209.
4. Kovač, T., 2009. Islam kao paradigma suvremenom Europskom društvu i kršćanskoj misli. *Nova prisutnost*, 7(2), str. 207-220.
5. Perešin, A., 2007. Mass Media and Terrorism. *Medijska istraživanja*, 13(1), str. 5-22.
6. Powell, K. A., 2011. Framing Islam: An Analysis of U.S. Media Coverage of Terrorism Since 9/11. *Communication studies*, 62(1), str. 90-112.
7. Spiegel, L., 2004. Entertainment Wars: Television Culture after 9/11. *American Quarterly*, 56(2), str. 235-270 .
8. Takacs, S., 2012. Terrorism TV: Popular Entertainment in Post- 9/11 America. *Cinema Journal*.

Dokumenti:

1. Vijeće za štampu u Bosni i Hercegovini. *Izještavanje o terorizmu i nasilnom ekstremizmu*. Sarajevo: OSCE. Dostupno na: <https://www.osce.org/files/f/documents/8/5/442396.pdf> .

Internet izvori:

1. Abedpour, S. *Globalizacija i Islamski svijet*. Dostupno na: https://ibnsina.net/images/pdf/znakovi/17/103_SAEID_ABEDPOUR.pdf.
2. Asani, A. Exploring muslim understandings of Islam. Harvard University. Ovaj esej je „Uvod“ iz nadolazeće knjige Ali Asanija. Dostupno na: https://cmes.fas.harvard.edu/files/cmefiles/asani_essay_final_1.pdf.
3. Džambo, J. (1999). MALEDICTA ETHNICA: o nacionalnim stereotipima i verbalnoj agresiji. Dostupno na: <http://ivanlovtrenovic.com/clanci/bosna-argentina/jozo-dzambo-maledicta-ethnica-eseji-iii-> .
4. Flores , A. The Media and Islamophobia. Dostupno na: <https://medium.com/understanding-9-11/the-media-and-islamophobia-45e86510e21>.
5. Louay M. Safi (Preveo prof.dr Enes Karić). *Mir i granice rata*. Dostupno na: <https://algoritam.net/2017/08/09/mir-i-granice-rata-islam-i-mir/>
6. Terrorism by Hannah Ritchie, Joe Hasell, Cameron Appel and Max Roser. Dostupno na: <https://ourworldindata.org/terrorism#media-coverage-of-terrorism>.
7. Slika 1. „The West Wing“: <https://wondersinthedark.wordpress.com>

AUTOBIOGRAFIJA

Osnovni podaci:

Ime i prezime: Adna Smajlović

Datum rođenja: 28. 11. 1997.

Mjesto rođenja: Zenica, Bosna i Hercegovina

Adresa: Rebrovac 77, Zenica

Broj telefona: 061/376/850

e – mail: smajlovic.adna2811@gmail.com

Adna Smajlović, rođena 28.11.1997. godine u Zenici. Osnovnu i srednju „Tehničku školu“, usmjerenja Elektrotehničar računarske tehnike i automatike je završila u Zenici. Od 2016. godine pohađa Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, te 10.07.2019. godine stiče zvanje Bachelor Komunikologije/Žurnalistike Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu. Tokom studija stekla je skoro 3 godine radnog iskustva u medijima, kako u Sarajevu tako i u svom rodnom gradu Zenici. Po završetku prvog ciklusa studija, upisuje drugi ciklus master studija kao redovni student. Najviše zainteresovana i angažovana u informativnim redakcijama, te kao voditeljica velikih kulturnih i zabavnih događaja.

UNIVERZITET U SARAJEVU - FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

IZJAVA o autentičnosti radova

Obrazac AR

Stranica 104 od
10707

Naziv odsjeka i/ili katedre: ODSJEK KOMUNIKOLOGIJA _____

Predmet: _____

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA

Ime i prezime: Adna Smajlović
Naslov rada: Medijsko izvještavanje o terorističkim činovima
Vrsta rada: Završni magistarski rad
Broj stranica: 55

Potvrđujem:

- da sam pročitao/la dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;
- da sam svjestan/na univerzitetskih disciplinskih pravila koja se tiču plagijarizma;
- da je rad koji predajem potpuno moj, samostalni rad, osim u dijelovima gdje je to naznačeno;
- da rad nije predat, u cjelini ili djelimično, za stjecanje zvanja na Univerzitetu u Sarajevu ili nekoj drugoj visokoškolskoj ustanovi;
- da sam jasno naznačio/la prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirao/la nasve izvore;
- da sam dosljedno naveo/la korištene i citirane izvore ili bibliografiju po nekom od preporučenih stilova citiranja, sa navođenjem potpune reference koja obuhvata potpuni bibliografski opis korištenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznačio/la svaku pomoć koju sam dobio/la pored pomoći mentora/ice i akademskih tutora/ica.

Mjesto, datum:

10. decembar 2021. Sarajevo

Potpis:

Adna Smajlović